

Det skæve gymnasium

– geografiske skævheder i hovedstadsmetropolens gymnasietilbud i det 20. århundrede

Af Henning Bro

Mens folkeskoleområdet var en entydig lokalkommunal opgave, blev opgavefordelingen på gymnasieområdet uensartet i Nordøstsjælland i takt med, at hovedstadsmetropolen voksede frem over et stadig større geografisk område fra den sidste del af 1800-tallet og op gennem det følgende århundrede.¹ Trods en stadig strammere statslig styring af undervisningen og de afsluttende eksamener blev etablering, planlægning og drift af gymnasier uden nogen form for regional koordination i en lang periode overladt til forskellige private og offentlige aktører. Denne artikel undersøger, hvorfor det almene gymnasietilbud fik en geografisk ujævn fordeling i hovedstadsmetropolen i det 20. århundrede, og hvordan det påvirkede befolkningens adgang til at tage en ungdomsuddannelse.

Indledning

Gennem det 20. århundrede tog en stigende andel unge en ungdomsuddannelse, og hele ungdomsuddannelsesområdet havde en voldsom ekspansion igennem hele århundredet. Det gjaldt særligt gymnasie- og handelsskolerne, men også på de tekniske skoler skete der mere end en firedobling af elevtallet. Det krævede, at der var tilstrækkeligt med bl.a. gymnasietilbud, så efterspørgslen kunne dækkes. I hovedstadsmetropolen fik det almene gymnasietilbud – med en aktørstruktur med private og offentlige gymnasieudbydere og en kraftig urbanisering – en geografisk ujævn regional fordeling igennem det 20. århundrede. Den regionale fordeling af de gymnasiale undervisningstilbud kom derfor til at indgå blandt det stadig større antal regionale udfordringer, som hovedstadsmetropolen som én byregion kom til at stå overfor gennem århundredet.

Med dette udgangspunkt – og med afsæt i en kort redegørelse for det private initiativs op- og udbygning af gymnasieskoler i hovedstaden og de første villaby-

¹ Erhvervsskolerne var i den sidste halvdel af det 19. århundrede i hovedstaden blevet grundlagt af de stedlige erhvervsorganisationer, men med de stadig større statslige tilskud først til handelsskolerne og senere til de tekniske skoler blev disse efterhånden organiseret som selvejende institutioner med en bredere interesserepræsentation i skolernes bestyrelser og samtidig underkastet en stadig større statslig tilsynsvirksomhed og regulering, jf. Rasmussen 1969 og Lampe 1970.

er langs Strandvejen nord for København i tiden frem til årene omkring Første Verdenskrig – har denne artikel til formål at analysere følgende forhold:

- 1) Hvilke private og offentlige aktører forestod etableringen og driften af gymnasiale uddannelsesinstitutioner i det 20. århundredes hovedstadsmetropol.
- 2) Hvorledes blev udbygningen af byregionens gymnasiale undervisningstilbud tilrettelagt og planlagt af disse aktører i takt med metropolens stadig større folkemængde og geografiske udbredelse.
- 3) Hvorledes blev det gymnasiale undervisningstilbud geografisk, og dermed også socialt, fordelt inden for hovedstadsmetropolens område.

I artiklen sættes fokus på gymnasiale undervisningstilbud og -institutioner omfattende almengymnasiale institutioner (stx), senere med hf-afdelinger, og studenterkurser, mens selvstændige hf-institutioner og hf-afdelinger på forberedelseskurser (senere vuc'erne) kun vil indgå perifert.

Med hovedstadsmetropolen forstås frem til midten af det 20. århundrede de sammenhængende bydannelser i hovedstaden (København-Frederiksberg), i tidligere Københavns Amtskommune samt i Farum, Birkerød og Hørsholm kommuner i tidligere Frederiksborg Amtskommune. Efter 1950 udvider artiklen forståelsen af hovedstadsmetropolen til tillige at omfatte de øvrige dele af tidligere Frederiksborg Amtskommune samt Roskilde Amtskommune. Betegnelserne hovedstadsmetropol og byregion anvendes i artiklen synonymt, idet en byregion er en byhistorisk betegnelse for: Et, på tværs af politisk-administrative og jurisdiktionelle rammer, funktionelt sammenhængende og integreret urbant system eller netværk, af forskellige interagerende byenheder af forskellig størrelse, struktur og funktion.²

Artiklen bygger på betænkninger, Folketingets forhandlinger og love, der som normative kilder udtrykker politikernes og planlæggernes ønsker til det gymnasiale undervisningstilbud i hovedstadsmetropolen, mens statistisk materiale og trykt litteratur om gymnasieskolen og enkelte gymnasier inddrages til belysning af den faktiske udvikling.

Under natvægterstaten

Med industrialiseringen, den urbanisering, der fulgte i kølvandet heraf, og ophævelsen i 1852 af den demarkationslinje, som var lagt om det fæstningsindspærrede forindustrielle København, opstod og senere udbyggedes byens bro- og voldkvarterer, mens Frederiksberg på samme tid forvandlede sig fra landsby til landets næststørste by.³ Med periodens voldsomme befolkningstilvækst fulgte et

² Bro 2019: 19.

³ Bro 2019: 69-64 og 67-71.

omfattende kommunalt skolebyggeri, men også et større behov for undervisningstilbud, der lå ud over den kommunale grundskole. Efter tidens herskende statsform – den liberalistiske natvægterstat – blev de samfundsmæssige opgaver så vidt muligt overladt til markedet, der skulle reguleres så lidt som muligt. Ud over kommunal grundskoleundervisning henvistes således videregående skolegang, på nær de fåtallige statslige latinskoler (lærde skoler), til private realskoler og gymnasier uden nogen direkte kobling til grundskolen.

Tabel 1.
Antal gymnasier i hovedstadsmetropolen 1850–1918⁴

År	Hovedstaden		Gentofte Kommune Privat	Øvrige Nordforstæder ⁵ Privat
	Stat	Privat		
1850	1	1		
1870	1	2		
1890	1	8	1	1
1910	1	13	4	2
1918	1	16	5	2

Fra middelalderen og op gennem de følgende århundreder havde København haft en af landets få offentlige latinskoler, Metropolitanskolen, der i 1850 var blevet suppleret med en latinskoleafdeling på en privatskole, Østre Borgerdydsskole. Fra dette tidspunkt og i de følgende 50 år oprettedes yderligere et stort antal private latinskoler og realskoler, da det, trods et vist statsligt tilsyn fra 1890, under den herskende liberalisme stod enhver frit for at oprette sådanne. Hovedstaden omfattede derfor ved århundredskiftet ikke mindre end ni private latinskoler samt den statslige Metropolitanskole.⁶

Under socialhjælpsstaten

Mens det private initiativ således fortsat gjorde sig stærkt gældende på det gymnasiale område, blev tiden omkring århundredskiftet præget af betydelige forandringer af den offentlige sektors rolle i samfundsudviklingen. Med den hastigt voksende befolkning af arbejdere og funktionærer, en række samfundsopgaver,

⁴ Appendiks I-II.

⁵ Lyngby-Taarbæk, Søllerød, Birkerød og Hørsholm kommuner.

⁶ Nørr 1989: bind 1, s. 13*-15* og 20*-23*. Fælles om forskellighed 2017: 4-5. Bro 2019: 64-65.

som det private initiativ ikke kunne løfte, en større social orientering blandt konservative og liberale og det hastigt voksende Socialdemokrati, hvis strategi på den korte bane omfattede de elementer, som senere skulle danne grundlag for velfærdsstaten, blev perioden kendetegnet af en ny statsform. Den liberalistiske socialhjælpsstat kom til at stå bag bl.a. et progressivt indkomstbeskatningssystem, aldersundersøttelse, statstilskud til syge- og arbejdsløshedskasser, kommunale hjælpe-kasser, børneværgeråd m.v. Et af socialhjælpsstatens banebrydende tiltag blev almenskoleloven af 1903 med mellem- og realskoler, der gav adgang til gymnasiet – et markant skridt i retning af en større adgang for de brede lag til det videregående skolesystem, som i hovedstaden få år efter udbyggedes i form af mellem- og realskoleafdelinger på de fleste folkeskoler, men som endnu ikke var kommet til at omfatte det gymnasiale niveau.

Østersøgades Gymnasium var et blandt det store antal privatgymnasier, der oprettedes i den sidste halvdel af 1800-tallet og de første årtier af 1900-tallet. Efter udflytningen til Gentofte fik institutionen navnet Kildegård Gymnasium. Med den stramme statslige regulering af gymnasieskolen, de faldende ungdomsårgange, den betydelig gymnasiekapacitet på Nordegne og de vederlagsfri, fuldt ud lige så gode og ofte bedre undervisningstilbud på de amtskommunale gymnasier faldt elevtallet så meget, at skolens gymnasieafdeling måtte lukke i 2005 (foto cirka 1900, Det Kongelige Bibliotek).

I 1918 kunne den fremvoksende hovedstadsmetropol opvise ikke mindre end 24 private gymnasieskoler og alene den statsdrevne Metropolitanskole. 16 af privatgymnasierne lå i hovedstaden, mens de øvrige var fordelt med fem i Gentofte

Kommune og tre i det øvrige nordlige opland. Der var i forhold til befolknings-sammensætning og -fordeling samme år imidlertid tale om en yderst forskelligartet fordeling af det gymnasiale tilbud, hvor hovedstaden tegnede sig for 0,3 gymnasier og 1,7 gymnasieelever pr. 10.000 indbyggere, mens samme fordeling i Gentofte Kommune var på 1,5 og 8,3. Det var et udtryk for en hovedstadsmetropol med store sociale forskelle og dermed også forskelle i fordelingen af gymnasiefrekvensen. Dels en hovedstad, hvor arbejderklassen udgjorde langt over halvdelen af befolkningen, og arbejderungdommen i gennemsnit tegnede sig for 2 procent af studenterårgang 1916. Dels forstæder i Gentofte Kommune, hvor selvstændige og funktionærer tegnede sig for tre fjerdedel af befolkningen og deres børn for 90 procent af studenterne samme år.⁷

En konsekvens af det private skoleinitiativ var en hård konkurrence mellem skolerne, der fortsat stod over for meget betydelige økonomiske udfordringer, og som forstærkedes af de større udgifter, der fulgte af 1903-lovgivningens krav til undervisningens omfang og indhold, og som førte til dels et langt lavere lønniveau på privatgymnasierne end på statsskolerne og en dermed ringere kvalitet i undervisningen, dels forhøjelser af skolepenge og eksamensgebyrer. Forhold, som skolernes forældrekredse reagerede kraftigt på, og som resulterede i, at der fra 1914, for en treårig periode, blev givet et årligt driftstilskud til de private gymnasier fra staten, hovedstadskommunerne og Gentofte Kommune.⁸

Hovedstadsmetropol og tidlig velfærdsstat

Den nu helt sammensmeltede hovedstad nåede i midten af det 20. århundrede op på knap 900.000 indbyggere som følge af en næsten fuldstændig udbygning af de i København i 1901-02 indlemmede distrikter og de vestlige frederiksberg-ske yderdistrikter under Første Verdenskrig og op gennem mellemkrigstiden og 1940'erne. Med hovedstadens kapacitet fyldt ud opstod uden om i samme periode et stadig større boligforstadsbælte, der i 1950 omfattede 300.000 indbyggere, og med periodens forstadsvækst nåede hovedstadsmetropolen i 1950 et samlet folketal på 1,2 mio. indbyggere.

Samtidig med hovedstadsmetropolens ekspansion øgedes fra tiden omkring Første Verdenskrig og frem til 1950 det offentliges indtægter fra en ottendedel til en fjerdedel af nationalindkomsten. Grundlagt for periodens tidlige velfærdsstat blev ligeledes skabt med bl.a. forebyggende velfærdsinitiativer på de social-, børne-, uddannelses- og boligpolitiske områder, der sigtede mod bedre levevilkår for de ubemidlede opnået gennem en omfordeling af de samfundsmæssige værdier. I den tidlige velfærdsstat blev skole- og uddannelsesområdet en af

⁷ Statistisk Årbog for København, Frederiksberg 1919: 134-135, 1924: 2-3, 1966: 206.

⁸ Nørr 1989: 3*-25*. Fælles om forskellighed: 6-10. Skovgaard-Petersen og Tortzen 2003: 18-20. Larsen 2003: 125-27. Det nye gymnasium 1960: 14-25. Bro 2019: 67-75. Lovtidende 1903: 273-80.

velfærdssystemets bærende søjler i form af centralskoler på landet, eksamensfri mellemskole og en massiv udbygning af folkeskolens sociale og sundhedsmæssige funktioner – på gymnasieområdet i form af en række nye statsskoler i Jylland og på Fyn og købstadskommunale gymnasier.⁹

Offentlige gymnasier

Selvom der omkring Første Verdenskrig ved siden af statsskolerne rundt om i landet fandtes et mindre antal kommunale gymnasier, og Marselisborg Kostskole og Gymnasium i Aarhus var blevet kommunaliseret i 1916, blev den tidlige velfærdstats efterfølgende omfavnelser af størstedelen af gymnasieskolen genereret af de særlige vilkår, som de private gymnasier og mellem- og realskoler var underkastet i hovedstadsmetropolen. For Socialdemokratiet havde de private videregående betalingskoler siden partiets oprettelse været set som en barriere for de brede lags adgang til videre skoleuddannelse og dermed for opnåelsen af en større samfundsmæssig lighed. Socialdemokratiet havde i København da også ydet det afgørende bidrag til kommunens mellem- og realskoleafdelinger, men da partiet opnåede det absolutte flertal i Borgerrepræsentationen i 1917, fjernede det kommunens tilskud til den private eksamensskole, som partiet betragtede som ”en klasseskole, som man mente det var uberettiget til at anvende kommunens midler til”.¹⁰

Med dette skridt faldt forudsætningen for det offentliges samlede tilskud til hovedstadsmetropolens privatgymnasier, hvorved den siddende radikalt ledede radikal-socialdemokratiske regering fik mulighed for at gennemføre det afgørende brud med det private initiativs herredømme over byregionens gymnasiale undervisningstilbud. Et udvalg med repræsentanter for hovedstadskommunerne og Gentofte Kommune nåede via en aftale mellem de radikale, konservative og socialdemokratiske repræsentanter frem til et forslag, der ville indebære en statslig og kommunal overtagelse af størstedelen af hovedstadsmetropolens private gymnasier og nogle private mellem- og realskoleafdelinger, og som fastlagde den skoleafgift, der skulle erlægges på disse. Under forslagens behandling i Folketinget konstaterede socialdemokraten F. Borgbjerg, at det ved offentlige højere skoler drejede sig om ”at åbne for børn, uden hensyn til forældrenes evne”. For Borgbjerg skulle der være ”adgang til at komme frem gennem dette skolevæsen så langt, som deres evner tillader det”, men han understregede samtidig, ”at partiet respekterede alle åndelige anskuelser”, og ”at der må gives de enkelte personligheder – det gælder skolen, men også på alle samfundslivets andre områder – en væsentlig frihed til at gøre personligheder gældende, når de er dygtige personligheder”.¹¹

⁹ Bro 2019: 79-93 og 104-12.

¹⁰ Citeret efter Larsen 2003: 128.

¹¹ Rigsdagstidende 1918/19, Folketingets forhandlinger: 2224 og 2230.

Et mindretal i Venstre var mod statens og kommunernes overtagelse af gymnasierne og fandt, at lovforslaget ”stemmer vel overens med det politiske system, vi i øjeblikket har, det system, som især er præget af dette: mere og mere under staten”.¹² Som helhed bakkede Venstre dog op om forslaget, men ønskede ligesom De Konservative, at der blev givet statstilskud til de tilbageværende private gymnasier og mellem- og realskoler, hvis det faglige niveau lå på højde med de offentlige skoler. Et synspunkt, der indarbejdes i den endelige lov, der dog krævede, at tilskudsmodtagende privatskoler skulle underkaste sig det offentlige tilsyn, ”og ikke ved særlige adgangsbetingelser ud over kundskabsprøven har præg af at være bestemt for særlige samfundslag”.¹³

Stabiliseringsperiode

Med loven, der trådte i kraft i august 1919, bemyndigedes staten til at overtage private gymnasier og disses real- og mellemskoleafdelinger under forudsætning af, dels at Københavns Kommune overtog mindst to og Frederiksberg og Gentofte kommuner hver én af sådanne skoler, dels at disse kommuner samtidig overtog andre private mellem- og realskoler, såfremt skolerne ønskede dette. Undervisningen blev vederlagsfri for børn af forældre, hvis årsindkomst ikke oversteg 4.000 kr. Over dette niveau skulle der betales en efter indtægten stigende skoleafgift.¹⁴ Selvom Socialdemokratiet principielt stod for vederlagsfri undervisning, havde partiet som et kompromis accepteret disse indtægtsgrænser, da de medførte, at børn fra arbejderklassen og en betydelig del af funktionærlaget undgik at betale for skolegangen på de offentlige eksamensskoler.¹⁵

Med virkning fra august 1920 fik den radikal-socialdemokratiske regering endvidere gennemført en lovgivning, hvorved staten overtog privatgymnasierne i Esbjerg, Odense og Svendborg og i hovedstadsmetropolen de private kost- og gymnasieskoler og privatgymnasiet i Lyngby mod, at beliggenhedskommunerne ydede staten et tilskud til skolernes overtagelse og videre drift.¹⁶

Som følge af de to overtagelseslove og bestemmelserne i 1903-skoleloven lagdes afgørende rammer for gymnasieskolens udvikling i en megen lang årrække: Ude i provinsen helt op til 1970-kommunalreformen, hvor staten og nogle købstadskommuner hver for sig, lige på nær Aarhus, drev og nyoprettede gymnasier

¹² Rigsdagstidende 1918/19, Folketingets forhandlinger: 2264.

¹³ Citat: Lovtidende 1918: 631. Rigsdagstidende 1917/18, tillæg A: 3501-51 og Folketingets forhandlinger: 1958-2321, 3400-42 og 4462-67. Hele forløbet op til og den politiske behandling af lovforslaget er nærmere behandlet i Larsen 2003: 125-39.

¹⁴ Lovtidende 1918: 631-33.

¹⁵ Da indtægtsgrænsen for den vederlagsfri undervisning og den indkomstbetingede skoleafgift for de højere indkomstgrupper opjusteredes, frem til der i 1954 gennemførtes vederlagsfri undervisning for alle, undgik disse socialklasser at betale for deres børns skolegang i eksamensskolen. Lovtidende 1919: 1268-72 og 1413-21, 1954: 416.

¹⁶ Lovtidende 1919: 1916-19.

– i hovedstadsmetropolen frem til midten af 1950'erne, hvor staten alene varetog gymnasiedrift- og planlægning, og dermed også elevoptagelse, i hovedparten af Københavns Amtskommune og den sydøstlige del af Frederiksborg Amtskommune. En gymnasieplanlægning, som fra 1935 blev overladt til Udvalget til Overvejelse af Gymnasieskoleforholdene, der skulle stille forslag om nyt gymnasiebyggeri og større byggearbejder ved statsskolerne i den del af landet, der lå uden for hovedstaden og Gentofte Kommune. Målet for planlægningen blev, at der rundt om i landet blev givet unge en ikke for vanskelig og lang skolevej, hvorved de kunne blive boende hjemme i gymnasietiden. Manglende bevillinger lagde dog frem til midten af 1950'erne barrierer for etablering af nye statsskoler i forhold til princippet om, at alle egnede elever skulle have adgang til gymnasieskolen, og gymnasiefrekvensen steg kun fra 1,7 procent i 1921 til over 5 procent i midten af 1950'erne.

Efter statsovertagelsen i 1920 kunne Lyngby Statsskole i 1923 rykke ind i en af Lyngby-Taarbæk Kommune bekostet nybygning i den vestlige mere forstadsprægede del af den gamle Lyngby stationsby. Mens hovedstadens ældre gymnasier i reglen var presset ind i eksisterende karrébebyggelser, blev mellemkrigstidens gymnasier udlagt på større selvstændige grunde omgivet af gård- og sportspladser (foto 1925, Lyngby-Taarbæk Stadsarkiv).

Med fire offentlige gymnasieaktører i hovedstaden og Gentofte Kommune måtte der fastlægges nærmere koordinerende foranstaltninger for en samlet varetagelse af gymnasiedriften, foranstaltninger, der i realiteten rakte helt frem til

1970-kommunalreformen. I vinteren 1918 nedsattes således Fællesudvalget ang. det Højere Skolevæsen med repræsentanter for kommunerne og staten, og i 1919 kunne det fremlægge en overenskomst, der bl.a. gav nærmere bestemmelser for skoleafgiftens beregning og inddrivelse, lærernes løn- og pensionsforhold og den økonomiske fællesdrift af gymnasieområdet. I kraft af disse bestemmelser blev rammer lagt for de følgende års arbejde i fællesudvalget, der tillige kom til at omfatte regelsæt for optagelse på gymnasierne og i 1923 et permanent fælles fordelingsudvalg, der skulle fordele eleverne på de offentlige gymnasier i området.

Selvom fællesudvalgets arbejde var koncentreret til den første halvdel af 1920'erne, fortsatte dets virke i de følgende årtier, også via gensidige konsultationer om gymnasiernes fordeling i denne del af hovedstadsmetropolen, deres antal i forhold til befolkningsudviklingen og de enkelte skolars geografiske dækningsområde i forhold til elevernes bopæl. Konsultationer førte i 1934 bl.a. til nedsættelse af et underudvalg, der to år efter fremlagde en betænkning, som slog fast, at der ikke skulle nedlægges gymnasier, såfremt princippet om gymnasieadgang til alle egnede skulle opretholdes. Udvalget pegede endog på, at særlig de distrikter, der var indlemmet i København i 1901-02, ydre Nørrebro og Østerbro enten ikke havde offentlige gymnasier eller var underforsynet med sådanne, og anbefalede, at der også på gymnasieområdet tilstræbtes en tillempt skoledistriktsordning, som kendtes fra folkeskolen.¹⁷

En regionsudfordring

Med de meget betydelige omstruktureringer af hovedstadsmetropolens eksamensskoler i årene 1918-21 blev kun få private mellem- og realskoler tilbage. Samtidig fortsatte alene fire gymnasier i privat regi, mens hovedparten af det tidligere meget store antal privatgymnasier og studenterkurser var blevet til 20 statslige eller kommunale gymnasiale institutioner. Herved kom det samlede antal offentlige gymnasier i hovedstadsmetropolen op på 21 og talte sammen med privatgymnasierne i alt 25, jf. appendiks og tabel 2.

¹⁷ Haue, Nørr og Skovgaard-Petersen 1998: 254-57. Frederiksberg Kommunalbestyrelses forhandlinger 1917/18: 408-10. Frederiksberg Stadsarkiv: A10 Sekretariatet: J.nr. 15 [særlige kasser IV, 1910-1926 og I, 1922-1939], Læg: Udvalget ang. hovedstadskommunernes fællesinteresser vedr. det højere skolevæsen, 1919-1965. J.nr. 15 [særlige kasser I, 1919-1946], Pakke: Statens og hovedstadskommunernes kursus til studentereksamen. Jr.nr 15 [særlig række VII, 1920-1982]. Frederiksberg Stadsarkiv A900 Skolevæsenet: Emneordnede sager: "Fællesudvalget ang. det højere skolevæsen", 1920-1923" og "Frederiksberg Kommunes overtagelse af private eksamensberettigende eksamensskoler", 1918-1919. Frederiksberg Stadsarkiv: A903 Sekretariatet for Den kulturelle Forvaltning: Journalsag "Optagelsesprøve", 1945.

Tabel 2.**Antal gymnasier i hovedstadsmetropolen 1919–55¹⁸**

År	Hovedstaden			Gentofte Kommune		Øvrige Nordforstæder ¹⁹	
	Stat	Kom- munal	Privat	Stat	Kom- munal	Stat	Privat
1919	7	5	5	4	1	3	
1930	8	5	6	4	1	3	
1940	8	5		4	1	3	1
1950	8	5	7	4	1	3	1
1955	8	6	7	4	1	3	1

Skønt fællesudvalget og dets særlige underudvalg fra 1934 pegede på en betydelig opfyldning på de offentlige gymnasier i hovedstaden og Gentofte, og samme tendens også gjorde sig gældende på statsskolerne i de øvrige nordforstæder, blev der trods hovedstadsmetropolens kraftige tilvækst ikke etableret nye offentlige gymnasier i byregionen frem mod midten af 1950'erne. Til gengæld kom det private initiativ til at stå bag yderligere to gymnasier og to studenterkurser i hovedstaden og to gymnasieafdelinger på privatskolerne i Holte og Bagsværd. En yderligere gymnasiekoncentration i nordforstæderne på samme tid som de fremvoksende forstæder på Nordvest- og Vestegnen og Amager blev præget af ”gymnasienød”, som Udvalget til Overvejelse af Gymnasieskoleforholdene i begyndelsen af 1950'erne kendetegnede situation. Et gymnasietomrum, som udvalget så som en konsekvens af, at ”udviklingen i høj grad er løbet fra den nuværende placering af næsten alle hovedstadsområdet gymnasier”.²⁰

Selvom arbejderklassen i denne del af hovedstadsmetropolen på dette tidspunkt stadig udgjorde den største befolkningsandel i forhold til hele byregionen, havde den udvikling, som udvalget henviste til, ført til, at gymnasiefrekvensen i gennemsnit siden 1921 var steget fra 1,7 til 6,1 procent. Samtidig havde arbejderunges andel af en studenterårgang rundet 6,5 procent, mens unge fra det lavere funktionærlag havde opnået en endnu højere andel. Hertil kom, at folketallet i Nordvest- og Vestegnen i samme periode var mere end tredoblet som følge af tilflyttede unge og yngre familier, og at børnetallet blandt disse var særligt højt

¹⁸ Appendiks I-II.

¹⁹ Lyngby-Taarbæk, Søllerød, Birkerød, Hørsholm kommuner.

²⁰ Folketingstidende 1953/54, tillæg A: 1954-55.

som konsekvens af de såkaldte store årgange fra 1943-48. Med de mange og nye lokalkommunale opgaver, der fulgte med forvandlingen fra land til forstad, var de indtil 1952 sognekommunalt organiserede forstadskommuner samtidig blevet stillet over for så omkostningstunge udfordringer, at de ikke selv, og end ikke i fællesskab, magtede at tilvejebringe et gymnasietilbud, der ikke blot kunne dække det aktuelle behov for gymnasial undervisning, men samtidig på lidt længere sigt ville kunne stimulere den lokale søgning hertil.

Da staten – i modsætning til andre steder i landet, hvor det købstadskommunale gymnasieinitiativ tillige gjorde sig gældende – samtidig ikke løftede opgaven i størstedelen af byregionens forstæder, måtte børn og unge herfra søge til de dele af hovedstadsmetropolen, hvor de kunne modtage gymnasial undervisning. Ofte med en omkostningsfyldt og besværlig skolevej til følge, hvilket lagde sig som en yderligere barriere for gymnasiesøgningen fra de i forvejen gymnasiefremmede sociale miljøer.²¹ Med en befolkningsandel, der udgjorde mere end halvdelen af metropolforstædernes folketal, kom Amagers og Nordvest- og Vestegnens gymnasienød dermed til at indgå i den række af regionale udfordringer, der allerede i den første halvdel af det 20. århundrede og særlig i de følgende årtier kom til at kendetegne hovedstadsmetropolen.

Til gymnasienøden i meget store forstadsområder føjede sig, at antallet af gymnasier og gymnasielever i Gentofte Kommune og i de øvrige nordforstæder i midten af 1950'erne udgjorde henholdsvis 0,6 og 121 og 0,5 og 94 pr. 10.000 indbyggere. Der var tale om en megen betydelig stigning i forhold til 1918, endskønt folketallet i Gentofte Kommune var blevet fordoblet og knapt tredoblet i nordforstæderne. På samme tidspunkt (1950'erne) var antallet af gymnasier i hovedstaden fortsat 0,3 pr. 10.000 indbyggere, mens antallet af gymnasielever pr. 10.000 var forøget til 28,8, langt under niveauet mod nord, men en i forhold til 1918 voldsom stigning på trods af hovedstadens befolkningsforøgelse på alene 31 procent i samme periode. Dog i det væsentligste genereret af hovedstadens gymnasieudbud, som særligt tiltrak elever fra de dele af hovedstadsmetropolen, hvor gymnasienøden herskede.²² En faktor, der også lå bag det høje antal gymna-

²¹ Selvom gymnasieeleverne fra de forstæder, hvor gymnasienøden gjorde sig gældende ikke havde så langt til nærmeste gymnasium som unge fra landdistrikterne i provinsen, var skolevejen både omkostningsfuld og besværlig. DSB havde ganske vist siden 1934 udlagt et stadig større S-banenet ud til forstæderne og Københavns Sporveje (KS) sammen med NESA og Amagerbanen etableret enhedssporvejs- og busdriften i hovedstaden, Gentofte og på Amager, men ude i de øvrige forstæder var busbetjeningen siden 1920'erne blevet overladt til et stadig større antal offentlige og private aktører, imellem hvilke der ikke var et nøjere samarbejde om billetsystemer og koordination af køreplaner. Abonnementskort til forstadsbus, S-banen og KS og flere skift mellem de forskellige kollektive trafikformer var dermed konsekvensen, når man som ung gymnasieegnet måtte søge undervisning i dele af hovedstadsmetropolen, hvor den blev givet.

²² Mellem 1920 og 1960 firedobledes antallet af landets studenter, Nørr 1989: bd. 1, 25*, mens antallet af gymnasieelever mellem 1918 og 1955 sekstendobledes og fjortendobledes i henholdsvis

sieelever i Gentofte Kommune og de øvrige nordforstæder, men som her navnlig var betinget af den sociale sammensætning i denne del af hovedstadsmetropolen, hvor gruppen af selvstændige og funktionærer i begyndelsen af 1950'erne fortsat tegnede sig for 70 procent af befolkningen, og unge fra disse lag i gennemsnit udgjorde 80 procent af en studenterårgang.²³

Der var således tale om et misforhold, der under en gymnasiepolitisk debat i Folketinget i 1954 fik det socialdemokratiske medlem, Gladsaxes borgmester og metropolforstædernes mest fremtrædende talsmand, Erhard Jacobsen, til at konstatere, at det var uheldigt, "at unge fra relativt dårlige stillede hjem i meget, meget begrænset omfang har mulighed for at få en højere uddannelse". For Jakobsen var der "ingen tvivl om, at det at skabe en gymnasieordning, der gør det lettere for mindrebemidlede folks børn at få en studentereksamen, og herunder ikke mindst det, at der ikke bliver så forfærdelig langt for nogen til et gymnasium, naturligvis vil bidrage til at løse spørgsmålet i den retning, hvori jeg tror, befolkningens store flertal ønsker dette store problem løst." Et synspunkt, som den socialdemokratiske undervisningsminister Julius Bomholt samtidig understøttede med bemærkningen om, at "det skulle ikke gerne være således, at tusinder og atter tusinder af danske hjem i en årrække fremover ikke har de opstigningsmuligheder, som er knyttet til gymnasieskolerne".²⁴

Hovedstadsmetropolens udbygning

Hovedstadsmetropolens regionale udfordringer forstærkedes med den megen kraftige by- og befolkningstilvækst, velfærdsstatens samtidige udbygning og udvidede samfundsmæssige aktionsfelt, særligt i den første del af perioden, hvor også den socialt og geografisk skæve fordeling af gymnasietilbuddet fortsat gjorde sig gældende. Udfordringer, der i større omfang blev håndteret fra begyndelsen af 1970'erne og frem til 1990, efter at Hovedstadsrådet fik til opgave at løfte en række af disse, og den samlede gymnasieplanlægning og -drift overgik til amtskommunal varetagelse.

I 1940'erne og 1950'erne var det meste af de ældre forstæder i Gentofte, Lyngby-Taarbæk, Søllerød og Gladsaxe kommuner blevet udbygget, samtidig med at forstadsdannelsen var fortsat ind i Søllerød, Birkerød, Værløse og Farum kommuner og langs Frederikssundsbanen i Herlev og Ballerup kommuner. På Vestegnen bebyggedes samtidig store dele af Rødovre og Hvidovre kommuner, og forstadsdannelsen var fortsat videre mod vest og ind i Brøndbyerne og Glostrup kommuner. I 1960'erne blev disse af Københavns Amts forstæder stort

hovedstaden og Gentofte Kommune. Forhold, der på gymnasieområdet ikke alene anskueliggør forskellen mellem land og købstad, men også mellem hovedstadsmetropolen og provinsen.

²³ Statistisk Årbog for København, Frederiksberg 1919: 134-35, 1924: 2-3, 1956: 166-68 og 219, 1966: 206. Bro 2019: 1190.

²⁴ Folketingstidende 1953/54, Folketingets forhandlinger: 3394 og 3406.

set udbygget og fortsatte samtidig deres vækst videre mod Tåstrup og ned langs Køge Bugt. Mens hovedstadsmetropolen i 1950 husede godt 1,2 mio. indbyggere, fordelt på 890.000 i hovedstaden og ”kun” 320.000 i forstæderne, var billedet kraftigt forrykket 40 år efter. I 1990 havde hovedstadsamtskommunerne med forstæder, købstæder og satellitbyer nået knapt 1.160.000 indbyggere, mens befolkningstallet i hovedstaden var faldet til godt 552.000.²⁵

Universalistisk velfærdsstat

På samme tid som hovedstadsmetropolen udbyggedes, blev den universalistiske velfærdsstat bygget færdig på grundlag af det fundament, der var lagt op gennem århundredets første halvdel. Det offentlige fik på alle områder den helt afgørende samfundsmæssige rolle, blev hovedaktøren i samfundsøkonomien og lagde beslag på stadig større dele af dens ressourcer. Allerede i midten af århundredet udgjorde velfærdssystemets udgifter over 40 procent af de statslige og kommunale budgetter, og da væksten på dette område som helhed oversteg de samlede offentlige udgiftsstigninger, kom velfærdsudgifterne i 1990 over 70 procent af disse samlede udgifter. På dette grundlag blev velfærdssystemet bredspektret, og der indbyggedes et solidaritetsprincip hvilende på en bevidst omfordeling via et progressivt skattesystem, der finansierede offentlige ydelser og velfærdstilbud, bl.a. uddannelsestilbud på alle niveauer.

Ud over at sikre den bedst kvalificerede arbejdskraft, som var en af forudsætningerne for den økonomiske vækst og dermed udbygningen af velfærdsstaten, kom uddannelsesområdet også til at indgå i velfærdssystemets sociale sigte, og det blev et instrument til at skabe større lighed og bedre levevilkår. Mellem 1952 og 1975 øgedes uddannelsessystemets andel af BNP således fra 2,4 til 7,5 procent, der bl.a. anvendtes til en forbedring af indgangen til hele uddannelsessystemet. I landdistrikterne fortsatte byggeriet af centralskoler, ved 1958-skoleloven ligestillede folkeskoleundervisningen i sognekommunerne med købstadskommunerne, og der gennemførtes i de følgende årtier et gigantisk byggeri af nye folkeskoler og udvidelser og moderniseringer af ældre.

I den modsatte ende af uddannelsessystemet etableredes på samme tid en buket af nye videregående uddannelsesmuligheder og nye institutioner for mellemuddannelserne, samtidig med at de gamle universiteter i hovedstaden og Aarhus udvidedes, og hele tre nye universiteter i Odense, Roskilde og Aalborg kom til. Efterkrigstiden førte desuden til udbygning af erhvervsuddannelserne, der ud over den traditionelle mesterlære suppleredes med erhvervsskolernes grunduddannelse. Uden for det almene gymnasium etableres desuden gymnasiale overbygninger på disse uddannelser.²⁶

²⁵ Bro 2019: 131-61.

²⁶ Skovgaard-Petersen og Tortzen 2003: 22-26. Bro 2019: 162-70.

To forstadsstatsskoler

Som bindeled mellem folkeskolen og videregående uddannelser fik gymnasieområdet en yderst central placering i velfærdsstatens udbygning af uddannelsessystemet. Udbygningen af det almene gymnasium blev dog en megen stor udfordring i de gymnasieløse egne af landet og i hovedstadsmetropolen. I lyset af den gymnasienød, som det statslige Udvalg til Overvejelse af Gymnasieskoleforholdene selv havde konstateret i en betydelig del af hovedstadsmetropolen i begyndelsen af 1950'erne, stillede Vestegnens forstadskommuner i 1952 et yderst velbegrundet forslag om to statsgymnasier, samtidig med at Lyngby-Taarbæk Kommune fremkom med et ønske om yderligere et statsgymnasium. Trods den megen stærke gymnasiekoncentration i Gentofte Kommune, det private Holte Gymnasium og Lyngby Statsskole begrundede Lyngby-Taarbæk sit ønske med det betydelig antal elever fra gymnasieløse Gladsaxe Kommune, der søgte sidstnævnte statsskole, og den sidste og hektiske udbygning af forstadsbydelene i Sorgenfri og Virum, der var kendetegnet af villa- og rækkehusbebyggelser for det bedre stillede mellemag og selvstændige, hvis børn i langt større omfang søgte gymnasieskolen.

Som i andre hidtidige sager om oprettelse af nye statsskoler gik Lyngby-Taarbæk Kommunes ønske glat igennem Finansudvalget og førte til, at Gladsaxe Kommune, hvor gymnasienøden var størst, ikke fik en statsskole, mens de også gymnasialt privilegerede østlige nordforstæder i 1956 fik en yderligere i form af Virum Statsskole. Sagen om Vestegnsgymnasierne blev imidlertid trukket længere ud, da der i Folketinget var et ønske om, at etableringen af nye statsskoler skulle ske ved lov og dermed skulle igennem den politisering, der lå deri, der også blev tydelig, idet der fra Venstres side på ny blev peget på endnu en begunstiggelse af hovedstadsområdet i forhold til provinsen, og at gymnasieopgaven i mindre grad var en "samfundssag". Et synspunkt, som selvsagt ikke fik gehør hos det regeringsbærende parti, Socialdemokratiet, og dettes parlamentariske grundlag, men heller ikke blandt De Konservative, som sammen gennemførte lovgrundlaget for en statsskole på Vestegnen, og som fastholdt indstillingsretten til nye statsskoler i Udvalget til Overvejelse af Gymnasieforholdene og bevillingsretten her til i Finansudvalget.²⁷

Vestegnen fik på dette grundlag den ene af de to ønskede statsskoler mod, at kommunerne dækkede 75 procent af omkostningerne til byggeriet, og Rødovre Kommune stillede byggegrunden vederlagsfrit til rådighed.²⁸ At det i 1958 blev til en statsskole i Rødovre på den grund, som kommunen havde tilbudt tæt ved den

²⁷ Folketingstidende 1953/54, Folketingets forhandlinger: 3087-88, 3393-3410 og 4483-85.

²⁸ Mens det hidtil havde været praksis, at staten dækkede omkostningerne ved opførelsen og driften af nye statsskoler, blev det fra slutningen af 1940'erne almindeligt, at kommunerne i disses geografiske dækningsområder skulle bidrage til selve skolebyggeriet. En bidragspligt, der også kom til at omfattede Virum Statsskole.

Rødovre Statsskole blev i 1958 Vestegnens første gymnasium. Den blev – som Virum Statsskole – udformet som et lavere 1-2 etagers bygningskompleks i modsætning til de fleretagers nybygninger til Frederiksborg Statsskole og Nykøbing Katedralskole (foto cirka 1970, Rødovre Kommunes Lokalhistoriske Samling).

kommende Rødovre S-banestation og stationscenter, hang sammen med Boligministeriets ønsker. Ministeriet var det centraladministrative niveau over ikke blot den kommunale byplanlægning, men også Byplannævnets Hovedstadsafdeling og Byudviklingsudvalget for Storkøbenhavn, som gennemførte regionsplanlægningen i hovedstadsmetropolen. Forstadsvæksten skulle kanaliseres ud gennem radiale forstadsbånd langs S-banerne, der udgik fra hovedstadsmetropolens indre. Langs de radiale forstadsbånd skulle der, inspireret af bl.a. britiske og tyske New Towns, dannes selv bærende forstæder med bolig og industri med centrum i et stationscenter med forretninger og offentlige institutioner.²⁹

²⁹ Folketingstidende 1953/54, tillæg A: 1947-60.

Tabel 3.

Antal gymnasier i hovedstadsmetropolen 1956–70³⁰

År	Hovedstaden			Nordforstæder (øst) ³¹			Nordforstæder (vest) ³²		Nordvest- forstæder ³³	Vestforstæder ³⁴	Amager ³⁵
	S	K	P	S	K	P	K	P	K	S	K
1956	8	6	7	7	1	1		1			
1960	8	7	7	8	1	1	1	1		1	
1970	9	7	7	8	1	2	2	1	1	3	1

S: Stat. K: Kommune. P: Privat.

Samtidig med statsskolerne i Virum og Rødovre kom gymnasieområdet på landsplan – efter årtier, hvor manglende bevillinger havde lagt barrierer for etablering af nye statsskoler – ind i en mere ekspansiv periode i takt med, at de bedre konjunkturer øgede mulighederne for tilførsel af midler til velfærdsstatens udbygning og dermed også til dens uddannelsessektor. For at give gymnasieundervisningen en større bredde opdeltes den fra 1958 i seks grene, og på samme tid blev det et mål at øge gymnasiefrekvensen fra det hidtidige niveau på godt 8 til 20 procent og at opnå en større skoledækning i gymnasietomme egne af landet i Vest- og Midtjylland og på Vestsjælland. Det gamle planlægningsudvalg fra 1935 opløstes og erstattedes i 1961 af Planlægningsudvalget for Gymnasieskolerne. Frem til begyndelsen af 1970'erne oprettedes 30 statslige og kommunale gymnasier rundt om i landet, og der gennemførtes betydelige udvidelser af ældre, hvorved de 70 gymnasier i 1954 var blevet til 100 i 1970'ernes begyndelse.³⁶

³⁰ Appendiks I-II.

³¹ Gentofte, Lyngby-Taarbæk, Søllerød, Birkerød og Hørsholm kommuner.

³² Gladsaxe, Værløse og Farum kommuner.

³³ Herlev og Ballerup kommuner.

³⁴ Rødovre, Hvidovre, Brøndby, Glostrup, Ishøj, Albertslund, Vallensbæk og Høje Taastrup kommuner.

³⁵ Kommuner uden for Københavns Kommune.

³⁶ Ligesom sin forgænger skulle udvalget planlægge oprettelsen af nye statsskoler afstemt med de gymnasier, som købstadskommuner samtidig påtænkte at etablere. Som noget nyt skulle udvalget placere gymnasierne i overensstemmelse med den statslige egnsplanlægning i landet, og den særlige form denne allerede fra slutningen af 1940'erne havde fået i hovedstadsmetropolen. Et forhold, som forgængerudvalget dog allerede havde iagttaget ved lokaliseringen af Rødovre Statsskole.

Endelig oprettedes i 1967 højere forberedelseseksamen (hf) som en ny gymnasial uddannelse foreløbig på seminarierne, et særligt statskursus og et mindre antal gymnasier, mens realafdelingen udfasedes på mange af gymnasierne for her helt at forsvinde i årene 1968-71.³⁷

Nye statslige gymnasieinstitutioner i hovedstad og forstad

Allerede i forbindelse med behandlingen af sagen om Rødovre Statsskole måtte Udvalget til Overvejelser om Gymnasieforholdene i begyndelsen af 1950'erne erkende, at fordelingen af statslige og kommunale gymnasier rundt om i landet var noget tilfældig. Et forhold, som Erhard Jakobsen, understøttet af andre folketingspolitikere, tog op i forbindelse med behandlingen af lovforslaget om Rødovre Statsskole. Jakobsen fandt, at det var uheldigt, at mange af hovedstadsmetropolens problemer, herunder gymnasieudbygningen, blev løst stykvis og delt, og han efterlyste en samlet planlægning på denne udfordring eller i det mindste en udmelding fra udvalget om dets planer for gymnasieområdets udvikling i byregionen.³⁸ En udmelding, som eventuelt kunne foranledige nogle forstadskommuner til selv at tage initiativer på gymnasieområdet.

Udvalget og dets efterfølger, Planlægningsudvalget for Gymnasieskolerne, fastholdt dog princippet om, "at det i sig selv vil være mest rationalt, at de nye skoler som hovedregel bliver statsskoler, bl.a. fordi de i udpræget grad skal dække ikke alene den kommune i hvilken de er beliggende, men også omliggende distrikter".³⁹ Det gjaldt fortsat i de dele af landet, hvor der ikke var købstadskommunale gymnasier, og i hovedstadsmetropolens i de dele, der lå uden for hovedstaden og Gentofte Kommune, men det blev ikke desto mindre først i 1969, at metropolforstæderne fik en ny statsskole i form af Vallensbæk Statsskole, der i overensstemmelse med hovedstadsmetropolens egnsplanlægning lagdes tæt ved stationscentret i den nye forstad Albertslund. Ud fra den særlige og delregionale dispositionsplan for Køge Bugt-området begyndte på samme tid et forstadsbælte at brede sig ned langs bugten, men det blev først med åbningen af Avedøre Statsskole, der i 1973 ligeledes anbragtes tæt ved det lokale stationscenter, at dette meget hurtigt voksende forstadsområde forsynedes med et gymnasium. Ud over at være oplandsgymnasium for Køge Bugt-området blev Avedøre Statsskole tillige et forsøgsgymnasium, der skulle eksperimentere med mere demokratiske styreformer. Samme status fik hovedstadsmetropolens nyeste statsskole i Herlev, der i 1974 åbnede langt fra stationsområdet, og som tillagdes funktionen som et pædagogisk forsøgsgymnasium.⁴⁰

³⁷ Bryld m.fl. 1990: 69-200. Haue, Nørr og Skovgaard-Petersen 1998: 254-58, 290-29, 312-17 og 351-56. Haue 2014: 73-88. Nørr 1989: bd. 1, 18*-19* og 25*-27*.

³⁸ Folketingstidende 1953/54, tillæg A: 1958, Folketingets forhandlinger: 3395, 3399-3400.

³⁹ Folketingstidende 1953/54, tillæg A: 1956.

⁴⁰ Om forsøgsgymnasierne se Larsen 2008.

Avedøre Statsskole fra 1973 brød med den lave og åbne bebyggelsesstruktur og udformedes som et højt og sammenbygget kompleks (foto cirka 1980, Forstadsmuseet).

Selvom det trak ud med nye statsskoler på Nordvest- og Vestegnen, havde staten dog i hovedstaden i løbet af 1960'erne oprettet to studenterkurser og et hf-kursus på samme tid, som private Det Fri Gymnasium etableredes, og den gymnasiespækkede Gentofte Kommune i 1964 fik både et privat studenterkursus og kom til at huse det udflyttede private Østersøgades Gymnasium, nu Kildegård Gymnasium. I denne indre og geografisk mindre del af hovedstadsmetropolen fortsatte det hidtidige statslige og kommunale gymnasiesamarbejde, dog således at optagelsen til dette områdes gymnasier og til dem i de øvrige forstæder i Københavns Amtskommune i 1963 blev samlet i et fælles fordelingsudvalg, der svarede til dem, som samtidig oprettedes i amtskommunerne rundt om i landet.⁴¹

Forstadskommunale gymnasier

Mens staten i årene omkring 1970 med de nye gymnasier i Albertslund, Avedøre og Herlev og udflytningen af Schneekloths Gymnasium til Brøndbyerne i et vist omfang fik lukket nogle af gymnasietomrummene på Nordvest- og Vestegnen og i den indre del af Køge Bugt-området, havde kommunerne allerede inden da, som forudset af Erhard Jakobsen i 1950'erne, selv udfyldt tilsvarende tomrum i de øvrige forstadsområder og på Amager. På trods af de klart formulerede principper om statsskoledækning i større distrikter, som Udvalget til Overvejelse af

⁴¹ Lovtidende 1963: 20-21 og 1966: 1045-46.

Gymnasieskoleforholdene havde udtrykt på samme tidspunkt, kom dette og dets afløsende udvalg ikke videre i arbejdet med at etablere statsskoler i visse dele af hovedstadsmetropolen. Nordvestegnens behov for gymnasier indgik ikke i udvalgets overvejelser i 1950'erne, og for så vidt gymnasiebehovet i den vestlige del af Nordeggen, Gladsaxe og Værløse kommuner havde udvalget slået sig til tåls med, at Lyngby Statsskole ville kunne dække dette behov, når statsskolen i Virum stod færdig og dermed kunne aflaste skolen i Lyngby. For så vidt en statsskole på Amager havde udvalget villet afvente nærmere forhandlinger med Københavns Kommune om medfinansiering af opførelsen af en sådan, da egnede elever fra københavnske Amagerbro ville beslaglægge en betydelig del af pladserne.

I dette dødvande var kommunerne i disse dele af hovedstadsmetropolen trådt i aktion. Da tilflytningen til Gladsaxe Kommune og andre forstæder siden besættelsen i større omfang også havde omfattet funktionærer med en længere skolegang og bedre indtjening, steg antallet af gymnasieegnede unge så meget, at Gladsaxe Kommune i 1956 etablerede sit eget gymnasium ved ringvejskrydset i Buddinge. Der var tale om et afgørende bidrag til at øge gymnasietilgangen i forstaden, som rektor ved dimissionen af det første hold studenter i 1959 så bekræftet, da han følte sig ”overbevist om, at var Gladsaxe Gymnasium ikke kommet, ville ikke 40, men måske kun 20 være blevet studenter i dag”.⁴² Som følge af en yderligere stigning af gymnasieegnede unge måtte Gladsaxe Gymnasium dog allerede i 1961 erkende, at det ikke kunne optage alle, hvorfor kommunen samme år oprettede et aflastningsgymnasium. ”Vi har altid haft det sådan her i kommunen, at vi har haft plads til alle, der søgte om at komme på gymnasiet”, som borgmester Erhard Jakobsen udtrykte det, da han i midlertidige lokaler åbnede Søborg Gymnasium, som i 1969 kunne rykke til Høje Gladsaxe.⁴³ Her blev Søborg Gymnasium, ligesom gymnasiet i Buddinge, bygningsmæssigt integreret med den lokale folkeskole, som i form af hele to nye skoler skulle dække den store nye bydel, der – som en New Town i den ældre forstadskommune med fem gigantiske højhuse, lavere blokbebyggelser, forretningscenter og andre institutioner – kom til at omfatte 2.000 lejligheder og 5.000 beboere.⁴⁴

⁴² Citeret efter Coninck-Smith 1991: 261.

⁴³ Søborg Gymnasium 1986: 12.

⁴⁴ Coninck-Smith 1991: 261-68. Søborg Gymnasium 1986: 9-25.

Den lave bebyggelsesform gik igen i det kommunale Gladsaxe Gymnasium fra 1956, der med sin udformning blev en nyskabelse i form af den spredte pavillonagtige bebyggelse og gymnasiets integration med Buddinge Skole, kommunens forberedelseskursus samt et kulturcenter (foto cirka 1960, Gladsaxe Byarkiv).

Da Nordvestegnen længe forblev et gymnasieløst forstadsområde, og der i den statslige planlægning i begyndelsen af 1960'erne fortsat ikke blev taget initiativer til at dække dette behov, måtte også Ballerup Kommune opføre sit eget gymnasium, der stod færdig i 1965. I lyset af statens tilbageholdenhed i forhold til en statsskole på ydre Amager havde Tårnby, St. Magleby og Dragør kommuner allerede i 1953 nedsat et fælles gymnasieudvalg, der efterfølgende indledte forhandlinger med Københavns Kommune. Da det som følge af den særlige gymnasieordning i hovedstaden og Gentofte Kommune stod klart, at Københavns Kommune ville få vanskeligheder ved at opføre et gymnasium sammen med kommuner uden for denne ordnings område, overgik initiativet til Tårnby Kommune. Mod at Københavns Kommune dækkede undervisningsomkostninger for de elever, der fra Amagerbro kunne visiteres til et kommunalt gymnasium på Amager uden for kommunen, og fra staten fik dækket to femtedel heraf, var grundlaget i 1957 skabt for, at Tårnby Kommune traf beslutning om at opføre et gymnasium. En arkitektkonkurrence blev udskrevet i 1960, og i 1966 kunne Tårnby Gymnasium tages i brug.⁴⁵

⁴⁵ Tårnby Stads- og Lokalkaliv: Skoleforvaltningen, Æ3002/1-4 Sagsmapper, j.nr. 3-6-2-1. Gymnasium, Æ6002/3.

En fortsat regionsudfordring

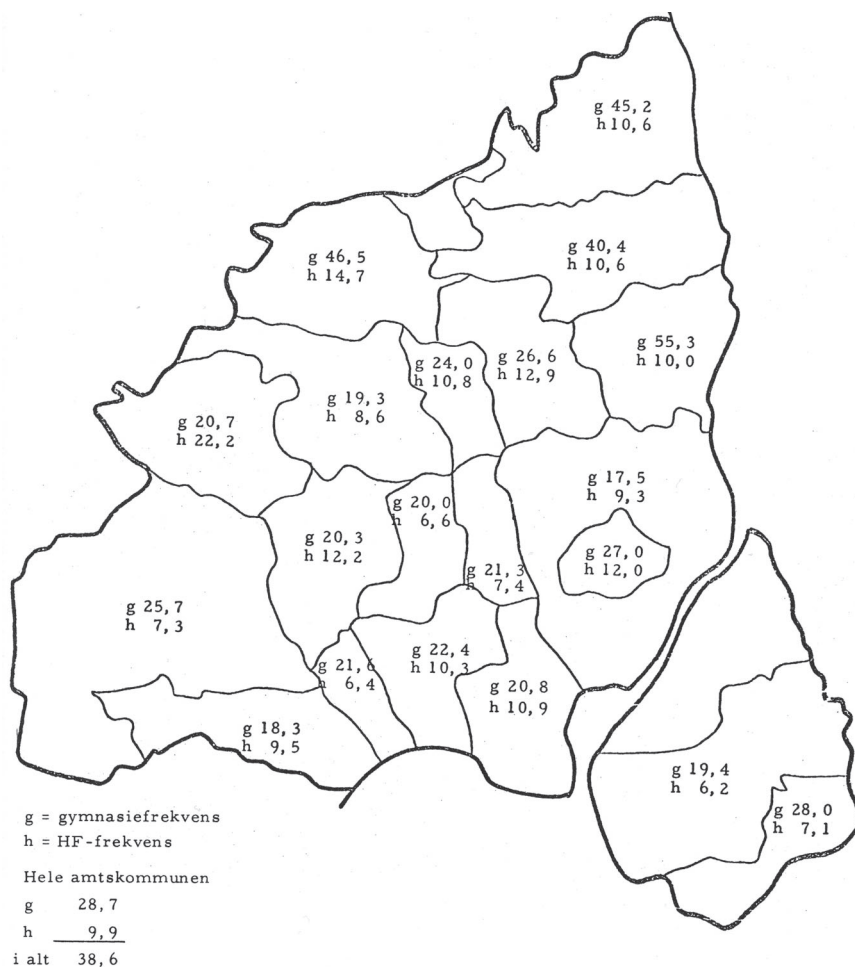
Var gymnasieudbuddet i hele Nordeggen i 1970 kommet mere i balance, lå det på samme tidspunkt fortsat væsentlig under i den øvrige del af hovedstadsmetropolen. Mens Nordvestegnen, Vestegnen og Amagerforstæderne, uden for København, 1955-70 havde fået befolkningsforøgelse på henholdsvis 177, 93 og 51 procent, havde disse forstadsområder i perioden alene opnået 0,1-0,2 gymnasier pr. 10.000 pr. indbygger og henholdsvis 57,3, 58,8 og 86,8 gymnasieelever pr. 10.000 indbygger. Det noget større elevtal på Amagergymnasiet i Tårnby var i særlig grad betinget af den elevmængde fra det københavnske Amagerbro, som søgte hertil, og medvirkede til, at hovedstaden i 1970 med 0,3 gymnasier pr. 10.000 indbyggere samme år alene kunne opvise 51,6 gymnasieelever pr. 10.000 indbyggere.

Da en tredjedel af gymnasiepladserne i hovedstaden i 1970 besattes af forstadslever, var antallet af egentlige hovedstadslever blevet voldsomt reduceret op gennem 1950'erne og 1960'erne som en følge af, at det ældre befolkningssegment havde fået en stadig større andel af hovedstadsbefolkningen i takt med de unge og yngre generationers udflytning til forstæderne og et fald på 13 procent i hovedstadens folketal. Gymnasierne i hovedstaden og Gentofte Kommune, der tillige havde en betydelig mængde elever fra de øvrige forstadsområder, havde således omkring 1970 oparbejdet en betydelig overkapacitet, der stod i skarp kontrast til gymnasieudbuddet i de fleste forstadsområder.

Trods periodens statslige og kommunale gymnasiebyggeri havde dette ikke været tilstrækkeligt til at vende den socialt og geografisk skæve gymnasietilgang i en betydelig del af metropolforstæderne. Selvom den gennemsnitlige gymnasiefrekvens på landsplan (hf og studenterkurser medregnet) var øget fra 7 procent i midten af 1950'erne til 30 i de første år af 1970'erne og til 38,6 procent i hovedstaden og Københavns Amtskommune, lå den i 1974 på mellem 50-65 procent i de østlige nordforstæder og Værløse Kommune, mens den i Gladsaxe Kommune udgjorde 39 procent, på Nordvestegnen 28-35, på Vestegnen 27-32 procent og 27-37 procent i forstæderne på Amager og i hovedstaden. Arbejderungdommens andel af unge i almene gymnasiale uddannelser var godt nok i begyndelsen af 1970'erne øget til 22 procent på landsplan, men blandt de forskellige socialklasser var der fortsat store forskelle i gymnasietilgangen. Blandt unge fra ufaglærte og faglærte arbejderfamilier blev alene 10 og 17 procent optaget i gymnasiet, mens samme andel for unge fra selvstændige i større virksomheder og topfunktionærer og det øvrige funktionærlag udgjorde henholdsvis 55-65 og 25-33 procent.⁴⁶ Sociale skævheder afspejlede fortsat sig i hovedstadsmetropolens forskelligartede gymnasietilgang og sociale geografi i 1970, hvor arbejderklassen

⁴⁶ Trods den stigende gymnasiefrekvens i de følgende ti år fastholdtes disse signifikante klasseforskelle.

udgjorde 20-37 procent af befolkningen i de østlige nordforstæder, mens den i hovedstaden og de øvrige forstæder endnu havde en andel på 45-56 procent.⁴⁷

Gymnasiefrekvensfordelingen i hovedstaden og Københavns Amtskommune i 1974 (fra "Udbygningsplan for gymnasiet og HF i Københavns Amtskommune 1976-1980", 1977, s. 15).

⁴⁷ Statistisk Årbog for København, Frederiksberg 1971: 143-45, 293 og 344. Udbygningsplan for gymnasiet og HF i Københavns Amtskommune 1977-1990: 15. Bryld 1990: 70 og 75. Bro 2019: 1177.

Var den indre hovedstadsmetropol i begyndelsen af 1970'erne kendetegnet af betydelige skævheder på gymnasieområdet, gjorde denne problemstilling sig i endnu højere grad gældende i Frederiksborg og Roskilde amtskommuner, der op gennem 1960'erne i stadig højere grad var blevet en del af byregionen. Ud over det købstadskommunale gymnasium i Køge fra 1962 var dette betydelige område således alene dækket af tre andre gymnasier: det købstadskommunale i Helsingør, den gamle statsskole i Hillerød og den urgamle katedralskole i Roskilde, jf. tabel 4. Ud over de sydøstlige forstadskommuner i Frederiksborg Amtskommune, der i 1970 havde en betydelig gymnasiekoncentration og en gymnasiefrekvens svarende til nordforstædernes, og Hillerød, Allerød, Karlebo og Frederikssund kommuner, som havde en, der svarede til Nordvest- og Vestegnens, lå frekvensen meget lavt i de øvrige dele af de ydre hovedstadsamtskommuner. Den megen spredte gymnasiedækning og arbejder- og landbobefolkningens relativt høje befolkningsandel var her afgørende.⁴⁸

Tabel 4.

Antal gymnasier i hovedstadsmetropolens ydre dele 1850–1990⁴⁹

	Frederiksborg Amtskommune			Roskilde Amtskommune	
	Stat	K/AK	Privat	Stat	AK
Før 1960	1	1		1	
1971	1	2		1	2
1980	1	6		1	5
1990		8	1		6

Anm. K: Kommunal før 1970. AK: Amtskommunal efter 1970. Frederiksborg Amtskommune: Uden de kommuner der indgår i tabel 1-4.

Samlet stod hovedstadsmetropolen i kommunalreformåret 1970 med meget betydelige ubalancer på gymnasieområdet. På nær kommunesammenlægninger i den ydre del af hovedstadsmetropolen gik kommunalreformen i vid udstrækning dog uden om byregionen. I størstedelen af denne blev den hidtidige kommuneinddeling derfor opretholdt, og de tre hovedstadsamtskommuner fortsatte tillige som hidtil blot med tillæg af den nye og langt større opgaveportefølje, der rundt om i landet tillagdes de øvrige amtskommuner. En portefølje, der også til-

⁴⁸ Statistisk Årbog for København, Frederiksberg 1971: 143-45, 293 og 344. Udbygningsplan for gymnasiet og HF i Københavns Amtskommune 1977-1990: 15. 15 års gymnasiebehov: 7 og 15. Bryld 1990: 70 og 75. Bro 2019: 1177.

⁴⁹ Appendiks III.

lagdes hovedstadskommunerne, da disse ikke kom ind under den nye nationale amtskommuneinddeling, og dermed reelt fortsatte som købstadskommuner med varetagelse af både primær- og amtskommunale opgaver.

Da det med 1970-kommunalreformen stod klart, at varetagelsen af gymnasieplanlægningen og -driften uden for statsskolernes område skulle tillægges amtskommunerne, var det givet, at opgaven i hovedstadsmetropolen ville tilfalde de tre hovedstadsamtskommuner og de to hovedstadskommuner. I lyset af, at gymnasieområdets regionale ubalancer i hovedstadsmetropolen lå på linje med dem, der kendetegnede byregionens sygehussektor, blev det op til det statslige Hovedstadsreformudvalg at afgøre, om gymnasieudfordringen og navnlig planlægningen af området havde en så overordnet regional karakter, at den sammen med hovedstadsmetropolens øvrige regionale udfordringer skulle tillægges Hovedstadsrådet. Rådet var et over hovedstadens amtskommuner og kommuner overregionalt kommunalt organ, som trådte i funktion i april 1974 for 16 år efter at blive opløst af den daværende borgerlige regering.

Da der i modsætning til sygehusområdet eksisterede mere overregionale organer til styring og planlægning af byregionens gymnasieområde, fandt Hovedstadsreformudvalget ingen anledning til at tillægge Hovedstadsrådet denne opgaveportefølje. Planlægningen og driften af hele gymnasieområdet ville efter kommunalreformens sigtelinjer i fuldt omfang tilfalde amtskommunerne på længere sigt, hvorved der ville blive opnået et samlet både geografisk og befolkningsmæssigt tilstrækkeligt grundlag for en ren amtskommunal delregional styring og planlægning af gymnasieområdet, mens undervisningens indhold og eksamensafholdelsen fortsat ville blive fastlagt af Undervisningsministeriet. Og sådan blev det. Med de kommunale gymnasiers overførelse 1973 overgik disse i hovedstadsmetropolen til de tre amtskommuner, mens hovedstadskommunerne fortsatte driften af disses egne gymnasier.⁵⁰

Amtsgymnasier

Skønt det omkring 1970 på landsplan var lykkedes at få den samlede gymnasiefrekvens, med hf- og studenterkurser, op på 23 procent og øge gymnasieadgangen for unge fra de brede samfundslag, opererede man på samme tid med en forøgelse af frekvensen op til 40-45 procent. Planlægningsudvalget for Gymnasieskolerne stillede på den baggrund forslag om oprettelse af yderligere 48 gymnasier, opførelse af 36 til erstatning af ældre og nedslidte gymnasier og udvidelse og modernisering af yderligere 39. Dette mål opnåedes i det væsentligste, da den samlede gymnasiefrekvens i 1988 nåede 38,7 procent, og antallet af gymnasier allerede i begyndelsen af 1980'erne kulminerede med 144 skoler og kurser fordelt på 87 amtskommunale, 42 statslige og 15 private. Ud over det stadig større antal hf-afdelinger, der samtidig oprettedes på mange af landets gymnasier, etable-

⁵⁰ Lovtidende 1970: 1282. Bro 2019: 1062-63.

redes fra begyndelsen af 1970'erne enkeltfags-HF på en række fortsættelseskurserne, der fra 1978 overgik til amtskommunerne, som fik pligt til at sørge for et geografisk rimeligt net af kurser. Endelig udvidedes det gymnasiale uddannelsessystem i 1987 med handelsgymnasiet (hxx) og det nye tekniske gymnasium (htx), da disse uddannelsesinstitutioner blev sidestillet med det almene gymnasium og HF.⁵¹

Selvom planlægningsudvalget havde sat den forventede gymnasiefrekvens til 45 procent i hovedstadsmetropolen – og her alene havde kalkuleret med en stigning i gymnasietilgangen frem til 1985, der med 70 procent lå under det estimerede landsgennemsnit på 91 procent – havde udvalget skønnet, at der i byregionen i de følgende 15 år skulle oprettes 12 nye gymnasier og opføres 14 erstatningsgymnasier. Estimatet var som andre steder i landet baseret på befolkningsprognoser, hovedstadsmetropolens aktuelle gymnasieoverbelægning, der med 23 procent lå over landsgennemsnittet på 21, og en forventning om, at de geografiske og sociale ubalancer i byregionens gymnasietilbud blev udjævnet.⁵² Der var tale om en megen betydelig opgave, som hovedstadsmetropolens tre amtskommuner og to hovedstadskommuner nu i det væsentligste måtte løfte, og som førte til, at Københavns Amtskommune i 1976 vedtog en gymnasial udbygningsplanlægning for områdets gymnasier og hf gældende frem til 1990. Udviklingsplanen opstillede en samlet prognose for elevtallets udvikling og fordeling i de følgende 14 år på grundlag af Hovedstadsrådets befolkningsprognoser og estimater over gymnasiefrekvensens forøgelse til 43,6 procent og lokale fordeling. Sammenholdt med den aktuelle gymnasie- og hf-kapacitet på både statens og amtskommunens gymnasiale institutioner anslog udbygningsplanen, at der med den kalkulerede stigning i elevtallet frem til 1983 i hele hovedstadsmetropolen ville mangle 100 gymnasie- og hf-klasser.⁵³

Københavns Amtskommune ville mangle 40-50 klasser, og da den ydre Vestegn (Vallensbæk, Albertslund, Ishøj og Høje Tåstrup kommuner) var et gymnasie-tomt område og havde nogle af de laveste gymnasiefrekvenser i amtskommunen, lagde udbygningsplanen op til, at der her skulle opføres et gymnasium med 30 klasser. For at styrke gymnasiedækningen på Nordvestegnen skulle Gladsaxe Gymnasium desuden udbygges med 18 klasser. Ville behovet for yderligere klasser blive større, skulle problemet klares ved midlertidig overbelægning på eksisterende amtsgymnasier, pavillonbyggeri på samme eller elevoverførsler til hovedstadsgymnasierne.

At amtskommunen lod sådanne midlertidige foranstaltninger indgå i udbyg-

⁵¹ Bryld 1990: 69-200. Haue, Nørr og Skovgaard-Petersen 1998: 254-58, 290-29, 312-17 og 351-56, Haue 2014: 73-88. Nørr 1989: bd. 1, 18*-19* og 25*-27*.

⁵² Undersøgelse af gymnasiebehovet i 1985: 37, 41, 84. 15 års gymnasiebehov: 4-21.

⁵³ Direktoratet for Gymnasieskolen og HF havde i forbindelse med udarbejdelsen af udbygningsplanen oplyst over for hovedstadsmetropolens amtskommunale enheder, at staten ikke i byregionen ville opføre nye gymnasier, da opgaven påhvilede amtskommunerne.

ningsplanen, var betinget af dens prognoser, der som følge af mindre årgangsstørrelse viste, at elevtallet ville falde efter 1983. Da der allerede ville være en overkapacitet på gymnasierne på den østlige del af Nordeggen, og mange af disse var af ældre dato, blev der lagt op til, at en del af disse eventuelt kunne nedlægges efter dette tidspunkt.⁵⁴

Københavns Amtskommune opførte på grundlag af udbygningsplanen og med et statstilskud på 25 procent Høje Taastrup Gymnasium, der indviedes i 1979 tæt ved City 2 og det nye stationscenter ved den kommende vestegnshovedbanegård, jf. tabel 5. Da folketallet op gennem 1980'erne øgedes med 2,5 procent på den ydre Vestegn, mens det i hele Københavns Amtskommune i samme periode faldt med 4 procent, og egnens gymnasiefrekvens øgedes yderligere, måtte amtskommunen opføre yderligere gymnasier i Albertslund og Ishøj, der åbnede i 1982-83 tæt ved de stedlige stationscentre. Med udvidelsen af Gladsaxe Gymnasium i form af inddragelsen af nedlagte Buddinge Skole i 1980 oprettedes endvidere her Amtsgymnasium Ballerup II, der i 1983 flyttede til nye bygninger i Ballerup og fik betegnelsen Borupgård Amtsgymnasium.⁵⁵

Med en befolkningsnedgang på 23 procent i tidsrummet 1970-90, en stadig større ældre befolkningsgruppe, en i forhold til hovedstadsmetropolens som helhed lav gymnasiefrekvens og en betydelig gymnasiekoncentration havde de to hovedstadskommuner ikke behov for en gymnasieudbygningsplanlægning. Selvom Københavns Amtskommune allerede i sin første udbygningsplan havde tilpasset denne til kapaciteterne i både hovedstaden og de uden om liggende amtskommuner, opfordredes denne og de to hovedstadskommuner i et cirkulære fra 1977 til at indlede et koordinerende samarbejde om gymnasieplanlægningen, således at der til ministeriet senere kunne indsendes en udbygningsplan for denne indre del af hovedstadsmetropolen. Opfordringen resulterede i, at de tre amtskommunale parter og Direktoratet for Gymnasieskolerne og HF i 1983 fremlagde et fælles planlægningsgrundlag for årene 1984-95, der samme år indarbejdedes i endnu en justering af Københavns Amtskommunes udbygningsplan, men ikke fik større betydning på kort sigt. Som andre steder i landet og i lighed med hovedstadskommunerne overtog amtskommunen således i 1986 statsskolerne og afholdt sig på dette grundlag fra yderligere gymnasiebyggeri. I hovedstaden var der samtidig ikke i første omgang interesse for at ændre ved gymnasiekapaciteten, da denne stadig blev dækket af elevoptaget udefra og særlig fra Københavns Amtskommune.⁵⁶

⁵⁴ Udbygningsplan for gymnasiet og HF i Københavns Amtskommune 1976-1990.

⁵⁵ Udbygningsplan for gymnasiet og HF i Københavns amtskommune 1979-1990. 2. justering af udbygningsplanen for gymnasie- og HF-undervisningen i Københavns amtskommune.

⁵⁶ Ministerialtidende 1977: 1040. Planlægningsgrundlag 1984-1995 for gymnasie- og HF-undervisningen i det storkøbenhavnske område. 4. justering 1983-1987 af udbygningen for gymnasie- og HF-undervisningen i Københavns Amtskommune. Frederiksberg Stadsarkiv: A 10 Sekretariatet: Særlig række, III, 1935-1982, j.nr. 15.

Mens folketallet i Københavns Amtskommune i perioden 1970-90 faldt med 2 procent, forøgedes det i samme tidsrum med henholdsvis 32 og 42 procent i Frederiksborg og Roskilde amtskommuner. Med fåtallige og spredt liggende gymnasier og en meget lav gymnasiefrekvens i begyndelsen af perioden stod de to amtskommuner over for betydelige udfordringer, da de på samme grundlag og stort samtidig som Københavns Amtskommune udarbejdede deres udbygningsplaner.⁵⁷

Tabel 5.
Antal gymnasier i hovedstadsmetropolens indre forstæder 1970-90⁵⁸

	Hovedstaden			Nordforstæder (øst) ⁵⁹			Nordforstæder (vest) ⁶⁰	
	S	AK	P	S	AK	P	AK	P
1971	9	7	6	8	1	2	2	2
1980	8	7	6	8	1	2	2	2
1990		15	6		9	2	1	2

	Nordvestforstæder ⁶¹		Vestforstæder ⁶²		Amager ⁶³
	S	AK	S	AK	AK
1971		1	3		1
1980	1	2	4	1	1
1990		3		7	1

S: Stat. AK: Hovedstadskommuner og Københavns og Frederiksborg amtskommuner. P: Privat.

⁵⁷ Frederiksborg Amtskommune. Gymnasier og HF udbygningsplan 1977-1978. Udbygningsplan: Gymnasier og HF, Frederiksborg Amtskommune, 1978. Planlægning for gymnasie- og HF-undervisningen: 1984-1995, Frederiksborg Amtskommune, 1983. Gymnasieplanlægning, Roskilde Amtskommune, 1975

⁵⁸ Appendiks I-II.

⁵⁹ Gentofte, Lyngby-Taarbæk, Søllerød, Birkerød og Hørsholm kommuner.

⁶⁰ Gladsaxe, Værløse og Farum kommuner.

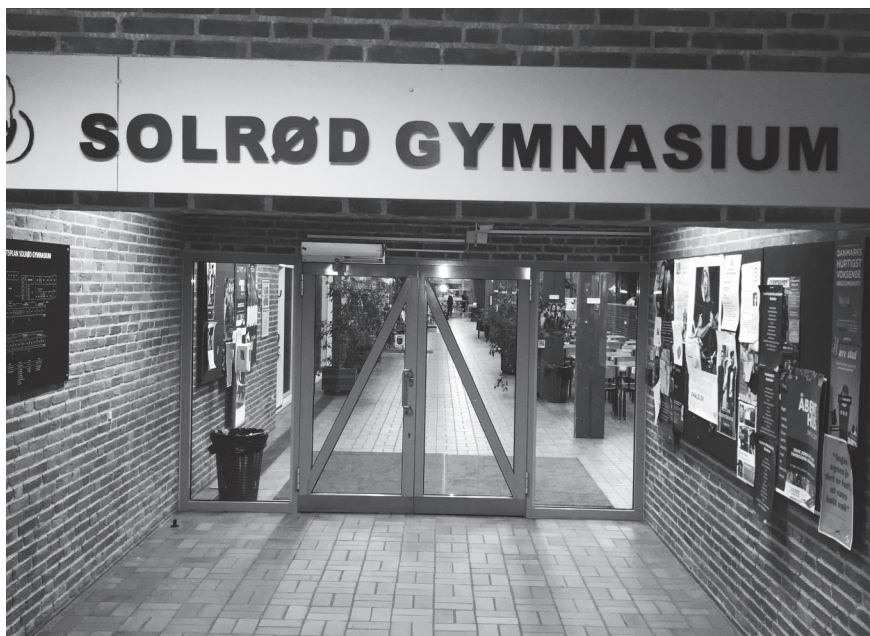
⁶¹ Herlev og Ballerup kommuner.

⁶² Rødovre, Hvidovre, Brøndby, Glostrup, Ishøj, Albertslund, Vallensbæk og Høje Taastrup kommuner.

⁶³ Kommuner uden for Københavns Kommune.

Da befolkningstilvæksten, og dermed gymnasiebehovet, blev størst i de dele af amtskommunerne, hvor forstadsdannelserne fra hovedstadsmetropolens indre del var nået ud til, og hvor disse smeltede sammen med de omliggende købstæder, blev de nye amtsgymnasier i første omgang lokaliseret hertil. Allerede i 1970 havde Frederiksborg Amtskommune fra tidligere Frederikssund Købstadskommune overtaget etableringen af et gymnasium i byen, og i 1979 fulgte længere inde ad Nordvestegnens forstadsbælte et amtsgymnasium i Stenløse. På forstadsbæltet langs Nordbanen oprettes et amtsgymnasium i Allerød i 1978 og samme år i midlertidige bygninger et i Helsingør, der året efter rykkede ind i Helsingør Gymnasiums bygninger, efter at dette under navnet Espergærde Amtsgymnasium flyttede syd for byen. Endelig oprettede en forældre- og lærerkreds med udgangspunkt i Kildegård Gymnasium i 1983 det private Nordsjællands Grundskole og Gymnasium i Karlebo Kommune.

Efter Roskilde Katedralskoles udflytning til nye bygninger vest for byen i 1969 overtog amtskommunen året efter det gamle bygningskompleks ved siden af domkirken, og i 1978 fik byen desuden Himmelev Amtsgymnasium. Med udbygningen af forstadsbæltet ned langs Køge Bugt oprettede Roskilde Amtskommune et gymnasium i Greve i 1972 og seks år efter et i Solrød. Med satellitbydannelserne uden for hovedstadsmetropolens købstadsring oprettede Frederiksborg Amtskommune i årene 1980-81 tillige gymnasier i Frederiksværk og Helsingør.

*Dagens indgangsparti til Solrød Gymnasium, der åbnede i 1978
(foto, Frederiksborg Stadsarkiv).*

Med centraliseringen af gymnasiesektorens drift og planlægning fik hovedstadsmetropolens amtskommuner fra begyndelsen af 1970'erne og op gennem 1980'erne – ud over oprettelsen af et betydeligt antal forberedelseskurser – i betydeligt omfang udjævnet de skævheder, som hidtil havde kendetegnet byregionens gymnasietilbud. Mens antallet af gymnasier pr. 10.000 indbygger i den sidste efterkrigstid forblev på henholdsvis 0,2 og 0,3 på Amager og i de vestlige nordforstæder, øgedes det fra 0,1 på Nordvest- og Vestegnen i 1971 til 0,4 på Nordvestegnen og 0,3 på Vestegnen i 1990. Da der ikke etableredes nye gymnasier i de østlige nordforstæder, og befolkningstilvæksten fortsatte i disses nordligste dele, faldt her antallet af gymnasier i perioden fra 0,6 til 0,5 pr. 10.000 indbyggere, men kom fortsat til at ligge langt over hovedstadsmetropolens som helhed.

I hovedstaden øgedes antallet af gymnasier pr. 10.000 indbyggere fra 0,3 til 0,4 som følge af periodens meget voldsomme fald i befolkningstallet, mens det i yderamterne steg fra 0,1 og 0,2 pr. 10.000 indbygger i 1971 i Frederiksborg og Roskilde amtskommuner til 0,3 i 1990 i begge amtskommuner. Særligt i den sydlige del af Køge Bugts forstadsbælte og i Roskildes, Helsingørs og Allerøds oplande kom det relative gymnasieantal til at ligge højere end amtsgennemsnittene. Samme træk kom til at kendetegne gymnasiedækningen i den yderste del af Frederikssundsbanens forstadsbælte og oplandene omkring Frederikssund, Helsingør og Frederiksværk.⁶⁴

Nye ubalancer

Mens folketallet op gennem 1980'erne forøgedes med 4 procent i de to ydre amtskommuner, faldt det i samme periode med 6 og 4 procent i henholdsvis hovedstaden og Københavns Amtskommune. Med stadig mindre ungdomsårgange og den ældre befolkningsgruppes stadig stigende andel af folketallet oparbejdedes op gennem 1980'erne i denne indre del af hovedstadsmetropolens en samlet overkapacitet på gymnasieområdet. Problemstillingen var kendt og indarbejdet både i amtskommunens gymnasiale udbygningsplaner og det plangrundlag, den sammen med hovedstadskommunerne og direktoratet havde udarbejdet i 1983, men forudsattes løst ved, at de tre amtskommunale parter samarbejdede om at tilpasse kapaciteterne på deres eksisterende gymnasier.

Da dette ikke skete i tilstrækkeligt omfang, og da det fælles udvalg til fordeling af elever tilstræbte en fordeling af eleverne efter deres skoleønsker, og i mindre grad ud fra en rational udnyttelse af gymnasiekapacitet i denne indre del af hovedstadsmetropolens, opstod der gennem den første halvdel af 1980'erne nye ubalancer på gymnasieområdet.⁶⁵ Gymnasierne på Nordvest- og Vestegnen, og

⁶⁴ Den offentlige statistik muliggør efter 1975 ikke at opgøre antallet af gymnasieelever pr. 10.000. Statistisk Årbog for København, Frederiksberg 1971: 143-45, 293 og 344, 1991: 24.

⁶⁵ Gymnasiefordelingsudvalgssystemet fra 1960'erne opretholdtes op gennem det følgende årti, dog således at der fra 1978 skulle nedsættes såkaldte amtskommunale kontaktudvalg, der udstak

særlig i sidstnævntes del, fik således en utilstrækkelig elevtilgang, mens betydelige elevmængder fra Københavns Amtskommune søgte til gymnasierne i de østlige nordforstæder og særlig i hovedstaden, hvor gymnasietiden kunne kombineres med de særlige tilbud til ungdommen, som fandtes her.

Ubalancerne blev ikke mindre af, at den i 1982 tiltrådte borgerlige regerings undervisningsminister Bertel Haarder i et ideologisk opgør med den socialdemokratiske uddannelsespolitik, og i iver for at indføre incitamentsfremmende konkurrenceelementer i velfærdstaten, gennemførte det såkaldte frie skolevalg i gymnasieskolen i forbindelse med statsskolernes overførelse til amtskommunerne i 1986. Fordelingsudvalgene skulle således fordele eleverne efter deres primære gymnasieønsker, som, under hensyn til de enkelte gymnasiers bygningsmæssige kapacitet, skulle danne grundlag for udvalgets klassetildeling på skolerne. Hvis dette ikke var muligt, skulle fordeling baseres på elevernes sekundære skoleønske, ligesom elever fra tilgrænsende amtskommuner reelt skulle optages og fordeles på samme grundlag.

Ved udarbejdelsen af den bekendtgørelse, der muliggjorde det frie gymnasievalg, havde Undervisningsministeriet været helt opmærksom på, at en strammere regulering af fordelingen af nye gymnasieelever ville kunne udjævne gymnasieoverskudskapaciteten i den indre del af hovedstadsmetropolen, mens det friere skolevalg ville forstærke denne udfordring særlig på Vestegnen og føre til, at Københavns Amtskommune ville reducere kapaciteten i de gymnasiespækkede østlige nordforstæder. Der var her tale om en forudsigelse, der holdt stik, da amtskommunen netop luftede sådanne planer i efteråret 1986, samtidig med at dens analyser viste, at der ville være tilstrækkeligt med elever til at udnytte dens gymnasiekapacitet, såfremt elevafvandringen til hovedstaden kunne reduceres. Et faktum, som nød tilslutning ved et fællesmøde mellem borgmestrene i amtskommunen og amtsrådet, der samtidig stod fast på at bevare samtlige gymnasier i Københavns Amtskommune.

Med den udbredte konsensus i gymnasiespørgsmålet tog amtskommunen flere initiativer i den retning. Københavns Amtskommune udsendte til de kommunale skoleforvaltninger med henblik på omdeling på folkeskolerne et lokalt tilpasset foldermateriale, der oplyste om amtskommunens samlede og lokale gymnasiale tilbud, og henlede opmærksomheden på fordelene ved at vælge et lokalt gymnasium. Samtidig fremsatte Københavns Amtskommune over for ministeriet et ønske om, at denne udskiltes fra den indre hovedstadsmetropolis fælles gymnasiefordelingssystem og fik sit eget. Selvom et fordelingsudvalg alene omfattende Københavns Amtskommune også skulle disponere ud fra elevernes primære gymnasieønske, forventedes det, at amtskommunen kunne øge søgningen

de fordelingsrammer, som fordelingsudvalgene skulle administrere ud fra. For hovedstaden og København Amtskommune dog i form af et fælles kontakt- og fordelingsudvalg, der fik et i Københavns Amtskommune placeret fællesekretariat. Lovtidende 1977: 1845-49 og 1982: 42-47.

til egne gymnasier, idet denne ville fremstå som et selvstændigt optageområde, og elever, der søgte til hovedstaden, skulle behandles som uden-amtslige. Da hovedstadskommunerne netop frygtede denne virkning – og var modvillige i forhold til selv at påtage sig de fordelingsadministrative opgaver, som Københavns Amtskommune hidtil havde varetaget – vendte de sig kraftigt mod ønsket herfra. Da andre høringssvar gik i samme retning, opgav Undervisningsministeriet i foråret 1987 at gå videre i sagen, men undlod ikke over for det indre hovedstads-metropols tre amtskommunale enheder at påpege, at elevvandringerne på tværs af de amtskommunale grænser alene kunne forhindres ved, at disse indgik aftaler om gymnasiale kapacitetsbegrænsninger, som det fælles fordelingsystem så måtte disponere ud fra.⁶⁶

En af Københavns Amtskommunes lokalt tilpassede foldere om fordelene ved at vælge et af dens lokalgymnasier: At kunne sove længere, at undgå lang transport, at få mere fritid, at følge folkeskolekammeraterne gennem den sidste del af skolesystemet og at kunne blive længere til gymnasiefesterne i stedet for at tage tidligt hjem for at nå det sidste S-tog (Rigsarkivet, Undervisningsministeriets departement, journalsager 1981-87, j.nr. 232/23).

⁶⁶ Lovtidende 1985: 1382-86. Rigsarkivet: Undervisningsministeriet: Journalsager 1981-87, j.nr. 232/23. Gladsaxe Byarkiv: Rektor Svend Honoré: Man gør en skole fortræd. Brudstykker af Søborg Gymnasiums dagbog 1983-86.

Nedlæggelser og tilpasninger

Selvom Søborg Gymnasium med et meget lavt søgeantal allerede i 1988 måtte lade livet, blev disse kapacitetstilpasninger i den indre del af hovedstadsmetropolten først gennemført i den første del af 1990'erne. I disse år nedlagdes således i Københavns Amtskommune Schneekloths Gymnasium og Ballerup Gymnasium, mens gymnasierne i Gentofte og Lyngby omdannedes til hf-kurser. I hovedstaden nedlagdes Sortedams og Sankt Jørgens gymnasier og Vesterbro Studenterkursus, dog således at dette blev overført til Vestre Borgerdydskole, mens Frederiksberg Studenterkursus overtog Sankt Jørgens bygninger. Efter årtusindeskiftet gennemførtes yderlige tilpasninger, idet Metropolitanskolen og Østre Borgerdyd blev til Gefion Gymnasium i 2010, Vestre Borgerbyd sammen med andre institutioner indgik i Københavns Åbne Gymnasium i 2007, og Frederiksberg Studenterkursus nedlagdes og blev en del af Voksenuddannelsescenter Frederiksberg.

Mens gymnasiestrukturen i hovedstadsmetropolens ydre amtskommuner kunne fastholdes på grundlag af det betydelige befolkningsgrundlag, der var skabt op gennem den sidste efterkrigstid, blev de største forandringer i Københavns Amtskommune, efter de store omlægninger i begyndelsen af 1990'erne og ud over nedlæggelsen af to af dens privatgymnasier, sammenlægningen af to Vestegnsgymnasier til Kongsholm Gymnasium og HF i 2003. Ved 2007-strukturreformen, hvor amtskommunerne nedlagdes og hovedstadskommunerne sidestilledes med landets øvrige storkommuner, transformeredes de offentlige gymnasier til selvejende institutioner under staten, der således også på gymnasieområdet centraliserede drift og planlægning, dog sådan at den regionale fordeling af nye gymnasieelever overgik til regionerne.⁶⁷

Sammenfatning

Hovedstadsmetropolten blev gennem det 20. århundrede kendetegnet af meget udtalte regionale skævheder, for så vidt angik det gymnasiale undervisningstilbuds fordeling. Det var en følge af, at etablering og drift af gymnasiale institutioner i en betydelig del af perioden uden nogen større regional planlægning i den hurtigt voksende byregion blev varetaget af forskellige offentlige og private aktører. Det var først med amtskommunernes overtagelse af gymnasieområdet efter 1970-kommunalreformen muligt at gennemføre enhedsplanlægning og -drift af hovedstadsmetropolens gymnasier, hvorved disse regionale skævheder i dette afgørende ungdomsuddannelsesstilbud blev udjævnet.

Etablering og drift af almengymnasiale institutioner blev i hovedstadsmetropolten fra midten af det 19. århundrede og de følgende 170 år overladt til såvel private som offentlige aktører. På nær middelalderlige Metropolitanskolen blev oprettelse og drift af nye gymnasieinstitutioner i den hastigt voksende hovedstad

⁶⁷ Appendiks I-III.

og villaforstæderne overladt til det private initiativ. Det markedsstyrede gymnasietilbud førte til et overudbud af gymnasieinstitutioner med deraf følgende skolelukninger og fusioner. Vanskeligheder, der forstærkedes af de større udgifter, som fulgte med de krav til undervisningens omfang og indhold, som stilledes i forbindelse med socialhjælpsstatens 1903-skolereform, og som førte til ringere undervisningskvalitet og samtidig endnu større sociale barrierer for adgang til gymnasieskolen.

Da det vundne socialdemokratiske flertal i Københavns Borgerepræsentation i 1917 ikke ville anvende kommunale midler til at understøtte denne ”klasseskole”, som partiet så privatgymnasiet som, fik den socialdemokratiske støttede radikale regering i 1918-19 politisk mulighed for at bryde det private initiativ ikke blot på gymnasieområdet, men også inden for mellem- og realskoler. Staten overtog ti privatgymnasier i hovedstaden og Gentofte Kommune, Københavns Kommune fire og Frederiksberg og Gentofte Kommuner hver et, mens en række private mellem- og realskoler samtidig blev overtaget af disse kommuner. Gymnasiet og mellem- og realskolen blev dermed en del af den fremvoksende velfærdstats omfordelende og socialt sikrende velfærdssystem, der ikke blot skulle sikre arbejdskraftens reproduktion og kvalifikation af hensyn til den økonomiske vækst, men nok så afgørende tillige skulle tilvejebringe en større samfundsmæssig lighed.

Da der i mellemkrigstiden, 1940'erne og frem til den første del af 1950'erne alene oprettedes fire private gymnasiale institutioner i hovedstaden og gymnasieafdelinger på privatskoler i Bagsværd og Holte, blev hovedstadsmetropolens regionalt skæve gymnasieudbud yderligere forstærket i takt med en svagt stigende gymnasiefrekvens blandt unge fra arbejderklassen og det lavere funktionærlag og hovedstadsmetrolens stadig større forstadstilvækst. Ikke blot i forhold til hidtidige indlejrede ubalancer mellem de velhavende nordforstæder og hovedstaden, der nærmerede sig sin udbygning, men nu i særlig grad i forhold til gymnasietomme nye forstadsområder på Nordvest- og Vestegnen. Nye forstads egne, hvor staten ikke påtog sig opgaven, og hvor de enkelte sognekommunalt organiserede forstadskommuner ikke, som mange af provinsens købstadskommuner, magtede at afsætte midler til gymnasiebyggeri. Og forstadskommuner, der i de første årtier var tyngt af betydelige udgifter i forbindelse med overgangen fra land til forstad og samtidig modtog betydelige grupper af tilflyttere med lave indkomster og dermed med et svagt beskatningsgrundlag.

Selvom hovedstadsmetropolens gennem den første efterkrigstid fik tilført yderligere ti offentlige gymnasier, førte kombinationen af en samtidig omfattende forstadstilvækst og andre bydannelser i metropolens tre amtskommuner, to offentlige og forskellige private aktører på gymnasieområdet og samlet manglende regional planlægning af sektoren til, at byregionen i begyndelsen af 1970'erne fortsat var kendetegnet af betydelige regionale skævheder i dens gymnasiale undervisningstilbud. Gymnasieudbuddet i forstæderne på Nord- og Nordvestegnen og Amager og i hovedstaden lå stadig signifikant under samme i nordfor-

stæderne. Ikke blot en geografisk skævhed, men også, som tidligere i det 20. århundrede, en social, da arbejderklassen og det lave mellemlag her udgjorde langt større befolkningsandele end i nordforstæderne. Hertil kom, at de ydre dele af hovedstadsmetropolen, ud over to købstadskommunale gymnasier, før 1970 stort set ikke var blevet tilført nye gymnasier siden 1630.

I forhold til det meget store antal regionale udfordringer, hovedstadsmetropolen var kommet til at stå overfor gennem det 20. århundrede, gav det udvidede ressort, der tillagdes amtskommunerne ved 1970-kommunalreformen og Hovedstadsrådet fra 1974, stærkt forbedrede kommunale rammebetingelser for håndteringen af disse udfordringer. Håndteringen af hovedstadsmetropolens betydelige regionale og sociale skævheder i fordelingen af det gymnasiale undervisningstilbud blev ganske vist ikke overladt til Hovedstadsområdet. Men alene det forhold, at gymnasieplanlægning, -byggeri og -drift efter kommunalreformen blev overført til de tre hovedstadsamtskommuner og de to hovedstadskommuner, der også skulle varetage nye amtskommunale opgaver, skabte mere ensartede rammer for løsningen af hovedstadsmetropolens gymnasiale udfordring. Op gennem den sidste efterkrigstid gennemførte de tre hovedstadsamtskommuner således et omfattende gymnasiebyggeri, der i vid udstrækning løste denne regionsudfordring.

Da de kommende gymnasieelever op gennem 1980'erne, stærkt tilskyndet af det frie gymnasieskolevalg, som den konservativt ledede regering gennemførte i 1986, i et stadig større omfang fravalgte mange af de nye amtsgymnasier til fordel for de ældre i hovedstaden og velhaverforstæderne – hvor det åbenbart for de fremadstræbende unge var mere ”in” at gå i gymnasiet sammen med jetsettets unge, og hvor der var lettere adgang til ungdomsliv end ude i velfærdsforstaden og sammen med dennes andre unge – blev det i årtierne omkring årtusindeskiftet i den indre del af hovedstadsmetropolen nødvendigt at gennemføre en række gymnasienedlæggelser og -sammenlægninger. En omlægning, som gymnasierne i byregionens ydre dele undgik som følge af den betydelige afstand til hovedstaden og nordforstæder og et, måske også, mere udtalt lokalt tilhørsforhold, som kendes fra de fleste provinsgymnasier.

Summary

The geographical imbalances regarding secondary education in the capital metropolis in the 20th century

This article has shown that the capital metropolis in the 20th century was characterized by significant regional imbalances regarding secondary education (high schools), a consequence of the fact that establishment and operation of high school institutions for a significant part of the period in the rapidly growing city was handled by various public and private actors without any major regional planning. The article has also demonstrated that the county municipalities took over the upper secondary school after the municipal reform in 1970. This made it

possible to carry out a planning and operation of upper secondary schools in the capital metropolitan. On this basis, the regional imbalances in this youth education program were evened out in the last post-war period.

Henning Bro (f. 1953), *cand.mag. i historie og samfundsfag og ph.d. i historie. Stadsarkivar i Frederiksberg Kommune siden 1995. Har skrevet om økonomisk og social historie, industrialisering og urbanisering, boligforhold og -politik, velfærdsstatens historie, arkivforhold og lokalhistorie.*

Utrykt materiale

Frederiksberg Stadsarkiv

- A 10 Sekretariatet: J.nr. 15, Særlig række, I-VII, 1910-82.
- A 900 Skolevæsenet: Emneordnede sager: "Fællesudvalget ang. det højere skolevæsen", 1920-23" og "Frederiksberg Kommunes overtagelse af private eksamensberettigende eksamensskoler", 1918-19.
- A 903 Sekretariatet for Den kulturelle Forvaltning: Journalsag "Optagelsesprøve", 1945.

Tårnby Stads- og Lokalarliv

- Æ6002/3 Skoleforvaltningen, Sagsmapper, j.nr. 3-6-2-1. Gymnasium, Æ3002/1-4.

Gladsaxe Byarkiv

- Rektor Svend Honoré: Man gør en skole fortræd. Brudstykker af Søborg Gymnasiums dagbog 1983-86.

Rigsarkivet

- Undervisningsministeriets departement: Journalsager 1981-87, j.nr. 232/23.

Litteratur

- 2. justering af udbygningsplanen for gymnasie- og HF-undervisningen i Københavns amt (1980). Kbh.: Københavns Amtskommune.
- Bro, Henning (2019), *Metropoludfordringer. Byregionale udfordringer og løsninger i den danske hovedstadsmetropol 1850-1990*. Disputats indleveret til Aarhus Universitet, april 2019.
- Bryld, Carl Johan m.fl. (1990), *GL 100. Skole - stand - forening. Gymnasieskolernes Lærerforening 1890-1990*. Kbh.: Gyldendal.
- Coninck-Smith, Ning de (1991), Skolevæsenet. I: *Gladsaxe-bogen*, bd. 3 (1991), s. 207-71.
- *Det nye gymnasium* (1960). Betænkning afgivet af det af undervisningsministeriet nedsatte læseplanudvalg for gymnasiet. Kbh.: J.H. Schultz.
- *15 års gymnasiebehov. Et regneeksempel* (1971). Kbh.: Planlægningsudvalget for Gymnasieskolerne.
- 4. justering 1983-1987 af udbygningen for gymnasie- og HF-undervisningen i Københavns amt (1983). Kbh.: Københavns Amtskommune.
- *Folketingsstidende* 1953/54. Kbh.: J.H. Schultz.
- *Frederiksberg Kommunalbestyrelses forhandlinger* 1917/18.
- *Frederiksborg Amtskommune. Gymnasier og HF. Udbygningsplan 1977-1978* (1977). Hillerød: Frederiksborg Amtskommune.

- *Fælles om forskellighed. Studenterkurserne 1850-2017*. Kbh.: Akademisk Studenterkursus.
- *Gymnasieplanlægning 1975-1978* (1975). Roskilde: Roskilde Amtskommune.
- Haue, Harry (2014), *Dannelse og velfærd 1945-73. Fra elite- til massegymnasium*. I: *På kryds og tværs i velfærdsstatens univers. Festskrift til Jørn Henrik Petersen*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, s. 71-89.
- Haue, Harry, Nørr, Erik og Skovgaard-Petersen, Vagn (1998), *Kvalitetens vogter. Statens tilsyn med gymnasieskolen 1848-1998*. Kbh.: Undervisningsministeriet.
- Honoré, Svend (1986), *Man gør en skole fortræd - brudstykker af Søborg Gymnasiums dagbog 1984-1986*. I: *Gymnasieskolen*, årg. 69 (1986), s. 702-11.
- Lampe, Jens (1970), *Træk af handelsskolernes historie*. I: *Årbog for Dansk Skolehistorie*, 1970, s. 7-21.
- Larsen, Christian (2003), *Skoledrift – ikke forretning, men samfundsopgave. Statens og kommunernes overtagelse af private gymnasieskoler 1918 til 1919*. I: *Uddannelseshistorie*, 2003, s. 125-40.
- Larsen, Christian (2008), *Forsøgsgymnasier – et barn af 1968?* I: *Uddannelseshistorie*, 2008, s. 69-84.
- *Lovtidende 1918, 1919, 1954, 1963, 1966, 1970, 1977, 1982, 1985*. Kbh.: J.H. Schultz.
- *Ministerialtidende 1977*. Kbh.: J.H. Schultz.
- Nørr, Erik (1989), *Gymnasieskoler. Administration og arkiv. Med registraturer over latinskolers, gymnasiers og studenterkursers arkiver i Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm*. Kbh.: Arki-Varia; Selskabet for Dansk Skolehistorie.
- *Planlægning for gymnasie- og HF-undervisningen: 1984-1995* (1983). Hillerød: Frederiksborg Amtskommune.
- *Planlægningsgrundlag 1984-1995 for gymnasie- og HF-undervisningen i det storkøbenhavnske område* (1983). Kbh.: Københavns Amtskommune, Københavns og Frederiksberg kommuner og Direktoratet for gymnasieskolerne og HF.
- Rasmussen, Werner (1969), *De tekniske skolars historie*. I: *Årbog for Dansk Skolehistorie*, 1969, s. 7-41.
- *Rigsdagstidende 1917/18*. Kbh.: J.H. Schultz.
- Skovgaard-Petersen, Vagn og Tortzen, Chr. Gorm (2003), *Gymnasium – fra J.C. Christensen til Ulla Tørnæs. Oversigt med kommentarer*. I: *Uddannelseshistorie*, 2003, s. 18-31.
- *Statistisk Årbog for København, Frederiksberg m.m.* 1919, 1924, 1956, 1966, 1971, 1991.
- *Søborg Gymnasium 1961-1986. Jubilæumsskrift*. Red. Sven Behrend m.fl. Søborg: Søborg Gymnasium.
- *Udbygningsplan for gymnasiet og HF i Københavns amtskommune 1977-1990* (1977). Kbh.: Københavns Amtskommune.
- *Udbygningsplan for gymnasiet og HF i Københavns amtskommune 1979-1990* (1979). Kbh.: Københavns Amtskommune.
- *Udbygningsplan: gymnasier og HF* (1978). Hillerød: Frederiksborg Amtskommune.
- *Undersøgelse af gymnasiebehovet i 1985* (1968). Kbh.: Planlægningsudvalget for gymnasieskolerne.

Appendiks: Hovedstadsmetropolens gymnasier 1020–2019⁶⁸

I) Hovedstadsgymnasier 1216–2019

Navn	Oprettelse (og evt. nedlæggelse)	Ejer	Lokalisering
Metropolitanskolen	1216-2010	SI/KKII	København
Østre Borgerdydskole	1850-2010	P/SII/KKII	København
Vestre Borgerdydskole	1872-	P/SII/KKII	København
N. Zahles Skole	1877	P	København
Frederiksberg Studenterkursus	1879-2004	Se bemærkning- ger	Frederiksberg
Efterslægtens Gymnasium	1883	P/KKI	København
Frederiksberg Gymnasium	1885	P/FKI	Frederiksberg
Sankt Jørgens Gymnasium	1889-1991	P/SII/FKII	Frederiksberg
Sortedams Gymnasium	1893-1992	P/KKI	København
Rysensteen Gymnasium	1895	P/KKI	København
Ingrid Jespersens Skole	1905	P	København
Christianshavn Gymnasium	1909	P/KKI	København
Nørre Gymnasium	1912	P/SII/KII	København
Falkonergårdens Gymnasium	1916	P/SII/FKII	Frederiksberg
Johannesskolen	1922	P	Frederiksberg
Akademisk Studenterkursus	1924	P	København
Ahms Kursus	1939-1988	P	København
Niels Steensens Gymnasium	1950	P	København
Sankt Annæ Gymnasium	1953	P/KI	København
Toftegårds statskursus til studentereksamen	1964-1979	SI	København
Vesterbro Studenterkursus	1970-1991	SI/KKII	København
Det frie Gymnasium	1970	P	København

⁶⁸ Nørr 1989. Fælles om forskellighed 2017. Søborg Gymnasium 1961-1986: 9-10.
www.danskegymnasier.dk, www.sa.dk, www.starbasnet.dk og www.Wikipedia.com.

Bemærkninger
Sammenlagt 2010 med Østre Borgerdydskolen til Gefion Gymnasium
Oprettet 1787 som Borgerdydskole med hovedafdeling med eksamensret 1850. Se ovenfor
Oprettet 1787 som en del af Borgerdydskolen med gymnasieafdeling i 1872. 1991 indgik Vesterbro Studenterkursus i skolen, der 2007 fik navnet Københavns åbne Gymnasium
Oprettet 1851 som privatskole med studenterkursus, senere gymnasieafdeling fra 1877
Udgået af seks siden 1879 oprettede private studenterkurser, der 1908 fusioneredes i De Forenede Kursus, som i 1921 blev overtaget af staten, hovedstadskommunerne og Gentofte Kommune. I 1979 trak kommunerne sig fra kursets drift, hvorefter dette blev drevet videre af staten for derefter at blive overført til FKII. Kurset overførtes 2004 til Voksenuddannelsescenter Frederiksberg.
Oprettet som privat realskole 1789 med gymnasieafdeling 1883.
Oprettet 1879 som private Drengeskolen i Villakvarteret. 1885 med dimissionsret 1885.
Oprettet som private J.V. Jessens Latin- og Realskole
Oprettet som privat H. Adlers Fællesskole
Oprettet 1881 som private Laura Engelhardts Skole med gymnasieafdeling fra 1895
Oprettet som privatskole 1894 med gymnasieafdeling i 1905
Oprettet som privat Sundby Højere Almenskole.
Oprettet som privatskole med første dimitterende studenter i 1912
Oprettet som private Dr. Priemes Vejs Gymnasium.
Oprettet som privatskole 1910 med eksamensret til studentereksamen i 1922
Oprettet som privat Kjær og Lyngbye Skole og indgik siden i private De Forenede Kirkeskoler, der blev overtaget af KK i 1919. Gymnasieafdeling fra 1953
1991 overført til Vestre Borgerdydskole

Forkortelser:

- P: Privatskole med gymnasieafdeling eller privat gymnasium.
SI: Statsskole fra oprettelsen.
SII: Overtaget af staten i 1919.
KI: Kommunal fra oprettelsen

- KKI: Overtaget af Københavns Kommune 1919.
KKII: Overtaget af Københavns Kommune 1986.
FKI: Overtaget af Frederiksberg Kommune 1919.
FKII: Overtaget af Frederiksberg Kommune 1986.

II) Forstadsgymnasier 1857–2019

Navn	Oprettelse (og evt. nedlæggelse)	Ejer	Lokalisering
Schneekloths Gymnasium	1857-1992	P/SII/KAI	Brøndby Kommune (1969)*
Birkerød Gymnasium	1886	P/SII/FAII	Birkerød Kommune
Ordrup Gymnasium	1886	P/SII/KAI	Gentofte Kommune
Kildegård Gymnasium	1892-2005	P	Gentofte Kommune (1964)*
Gl. Hellerup Gymnasium	1900	P/SII/KAI	Gentofte Kommune
Øregård Gymnasium	1903	P/K/KAI	Gentofte Kommune
Gentofte Gymnasium	1906	P/SII/KAI	Gentofte Kommune
Rungsted Gymnasium	1906	P/SII/FAII	Hørsholm Kommune
Aurehøj Gymnasium	1916	P/SII/KAI	Gentofte Kommune
Lyngby Gymnasium	1911	P/SII/KAI	Lyngby-Taarbæk Kommune.
Marie Kruses Skole	1911	P	Farum Kommune (1971)*
Holte Gymnasium	1931-1996	P	Søllerød Kommune
Bagsværd Kostskole og Gymnasium	1941	P	Gladsaxe Kommune
Gladsaxe Gymnasium	1956	K/KAI	Gladsaxe Kommune
Virum Gymnasium	1956	SI/KAI	Lyngby-Taarbæk Kommune
Rødovre Gymnasium	1958	SI/KAI	Rødovre Kommune
Søborg Gymnasium	1961-1988	K/KAI	Gladsaxe Kommune
Gentofte Studenterkursus	1964	P	
Ballerup Gymnasium	1965-1991	K/KAI	Ballerup-Måløv Kommune
Tårnby Gymnasium	1966	K/KAI	Tårnby Kommune
Vallensbæk Gymnasium	1969-2003	SI/KAI	Vallensbæk Kommune
Avedøre Gymnasium	1973	SI/KAI	Hvidovre Kommune
Herlev Gymnasium	1974	SI/KAI	Herlev Kommune
Høje Taastrup Gymnasium	1979	KAI	Høje Taastrup Kommune
Amtsgymnasiet i Ballerup II	1980	KAI	Ballerup Kommune
Albertslund Gymnasium	1982-2003	KAI	Albertslund Kommune
Ishøj Gymnasium	1983	KAI	Ishøj Kommune

Anm.: Omfatter Københavns Amtskommune samt i Frederiksborg Amtskommune: Farum, Birkerød og Hørsholm Kommuner.

Bemærkninger
Oprettet 1854 som private Realskolen på Frederiksberg og Vesterbro med gymnasieafdeling i 1857.
Oprettet 1868 som private Birkerød Kostskole med første hold dimitterede studenter i 1886.
Oprettet som privatskole 1873 med gymnasieafdeling i 1886
Oprettet som private Komtesse Moltkes Pigeskoler og opnåede efter fusion med anden skole gymnasieafdeling i 1892, som nedlagdes 2005.
Oprettet 1894 som privat realskole og latinskole fra år 1900.
Oprettet som private Plockross Skole. Overtaget af Gentofte Kommune i 1919.
Oprettet 1882 som private Frkn. Schou og Trolles Skoler med gymnasieafdeling i 1906.
Oprettet 1900 som private Rungsted Kostskole med første dimitterede studenter i 1906
Oprettet 1906 som privatskolen Ingeborg Helms Skole med gymnasieafdeling i 1916
Oprettet 1871 som private Lyngby Realskole med gymnasieafdeling i 1911. Overtaget af staten 1920
Oprettet som privatskole 1869 på Frederiksberg med første dimitterede studenter i 1911.
Oprettet som privatskole med gymnasieafdeling i 1931.
Oprettet 1908 som private Bagsværd Kostskole med gymnasieafdeling i 1941
Oprettet af Gladsaxe Kommune.
Oprettet af Gladsaxe Kommune
Oprettet af Ballerup Kommune
Oprettet af Tårnby Kommune
Beliggende i Albertslund. Fusioneret med Albertslund Gymnasium til Kongsholm Gymnasium og HF i 2003
Fik navnet Borupgård Gymnasium efter de arealer, dette opførtes på
Fusioneret med Vallensbæk Gymnasium til Kongsholm Gymnasium og HF i 2003

Forkortelser:

P: Privatskole med gymnasieafdeling eller privat gymnasium.
 SI: Statsskole fra oprettelsen.
 SII: Overtaget af staten i 1919-1920.
 K: Kommune.
 KAI: Oprettet af Københavns Amtskommune.
 KAI: Københavns Amtskommune efter 1973.
 KAIII: Københavns Amtskommune fra 1986.
 FAI: Frederiksborg Amtskommune efter 1973.
 FAII: Frederiksborg Amtskommune fra 1986.

*: Flyttet fra oprindelige lokalisering.

III) Øvrige gymnasier i Frederiksberg og Roskilde amtskommuner 1020-2019

Navn	Oprettelse	Ejer	Lokalisering
Roskilde Katedralskole	1020	SI/RAIII	Roskilde
Frederiksborg Gymnasium	1630	SI/FAIII	Hillerød
Espergærde Gymnasium	1883	P/K/FAII	Helsingør
Køge Gymnasium	1962	K/RAII	Køge
Roskilde Gymnasium	1970	RAI	
Frederikssund Gymnasium	1970	FAI	Frederikssund
Greve Gymnasium	1972	RAI	Greve Kommune
Solrød Gymnasium	1978	RAI	Solrød Kommune
Himmelev Gymnasium	1978	RAI	Roskilde Kommune
Helsingør Gymnasium	1978	FAI	Helsingør Kommune
Allerød Gymnasium	1978	FAI	Allerød Kommune
Stenløse Gymnasium	1979	FAI	Stenløse Kommune
Frederiksværk Gymnasium	1980	FAI	Frederiksværk Kommune
Helsinge Gymnasium	1981	FAI	Helsinge Kommune
Nordsjællands Grundskole og Gymnasium	1983	P	Karlebo Kommune

Anm.: Uden for det område, der er omfattet af Appendiks I-II.

Bemærkninger
Oprettet 1843 som private Helsingør videnskabelige Realskole. I 1883 gymnasieafdeling og overtaget af Helsingør købstadskommune. Flyttet til Espergærde i 1979
Oprettet af Køge købstadskommune

Forkortelser:

- P: Privatskole med gymnasieafdeling eller privat gymnasium.
- SI: Statsskole fra oprettelsen.
- SII: Overtaget af staten i 1919.
- K: Kommune.
- FAI: Oprettet af Frederiksborg Amtskommune.
- FAII: Frederiksborg Amtskommune efter 1973.
- FAIII: Frederiksborg Amtskommune fra 1986.
- RAI: Oprettet af Roskilde Amtskommune.
- RAII: Roskilde Amtskommune efter 1973.
- RAIII: Roskilde Amtskommune fra 1986.